

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ:

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ:

ΘΕΜΑ:

ΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Διδάσκων Καθηγητής: Α.Γ. Δημητρόπουλος

Επιμέλεια: Τσιροβασίλη Αικατερίνη

Α.Μ.: 1340200200554

τηλ. οικίας: 2105748146

κινητό: 6938147316

ΑΘΗΝΑ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2009

Πρόλογος	5
----------	---

ΜΕΡΟΣ Α΄: Ο Τύπος εν στενή εννοία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο:

1. ΈΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ.	6
1.1 Η σημασία του Τύπου και η συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας του Τύπου μέσα από μια σύντομη ιστορική διαδρομή.	7
1.2 Ο αγώνας για την ελευθεροτυπία.	8
1.3 Η ελευθερία του τύπου στα ελληνικά Συντάγματα.	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο:

2. Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.	11
2.1 Η έννοια και το περιεχόμενο της ελευθερίας του Τύπου.	11
2.2 Οριοθετήσεις και περιορισμοί στην ελευθερία του τύπου.	13
2.3 Οι προστατευτικές διατάξεις για τον Τύπο.	17
2.4 Η κατοχύρωση της ελευθερίας του τύπου στις διεθνείς συμβάσεις.	17

ΜΕΡΟΣ Β': Τύπος εν ευρεία εννοία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :

1. ΜΑΖΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ- ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ.	19
1.1 Κρατική τηλεόραση και ραδιόφωνο.	19
1.2 Ιδιωτική τηλεόραση και ραδιόφωνο.	20
1.3 Συναλλακτικές υποχρεώσεις των Μ.Μ.Ε.	23
1.4 Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (Ε.Σ.Ρ.).	26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο :

2.ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ.	31
2.1 Ορισμός του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και η νομική σημασία της δημοσιογραφικής ιδιότητας.	31
2.2 Αποστολή και ηθικός κώδικας του δημοσιογράφου.	33
2.3 Πνευματική ιδιοκτησία της δημοσιογραφικής ύλης.	34
2.4 Απαγόρευση ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.	36
2.5 Ελευθερία του δημοσιογράφου απέναντι στον εκδότη-ιδιοκτήτη.	37
2.6 Η ύπαρξη κανόνων δεοντολογίας ως διασφάλιση της ελευθερίας έκφρασης του δημοσιογράφου.	38
2.7 Συνταγματική κατοχύρωση και όρια της δημοσιογραφικής έρευνας.	41

2.8 Το δημοσιογραφικό απόρρητο ως εξασφάλιση της ελευθερίας του τύπου.	43
2.9 Το άρθρο 10 της Ε.Σ.Δ.Α. σχετικά με τα όρια της ελευθερίας του τύπου.	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο :

3. ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.	49
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	56
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	59

Πρόλογος

Ο Τύπος, η Τηλεόραση και το Ραδιόφωνο αποτελούν τα λεγόμενα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Mass media) τα οποία ασκούν ισχυρή επίδραση στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Με την ανάγνωση του Τύπου, την παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων και την ακρόαση του Ραδιοφώνου ο πολίτης λαμβάνει καθημερινά κοινωνικές πληροφορίες και συγκροτεί τον ηθικοπνευματικό του χαρακτήρα και πολιτικό του υπόβαθρο. Δεν θα ήταν υπερβολή να πει κάποιος ότι τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας αποτελούν το μεγάλο του λαού Παιδευτήριο. Εν όψει της μεγάλης κοινωνικής σημασίας και σπουδαιότητας στην παρούσα μελέτη θα γίνει επεξεργασία των δύο μεγάλων αυτών κεφαλαίων του δημοσίου βίου εκ των οποίων ο Τύπος θεωρείται η τέταρτη εξουσία και η Ραδιοτηλεόραση το καθημερινό του λαού Εκπαιδευτήριο.

ΜΕΡΟΣ Α΄: Ο ΤΥΠΟΣ ΕΝ ΣΤΕΝΗ ΕΝΝΟΙΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο:

1.ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ.

Η λέξη Τύπος ετυμολογικώς προέρχεται από το ρήμα τύπτω, κτυπώ. Με τη συνεχή εξέλιξη της γλώσσας έλαβε και περαιτέρω έννοιες όπως, αποτύπωμα, μορφή, τρόπος, είδος, σχήμα ώσπου τελικά κατέληξε να σημαίνει το σύνολο των εφημερίδων, των περιοδικών και εν γένει το σύνολο εντύπων διατριβών.

Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001 δεν περιέχει ορισμό του Τύπου όπως και τα προηγούμενα Συντάγματα. Συνεπώς ο καθορισμός της έννοιας αυτής εναπόκειται είτε στο νομοθέτη είτε στη θεωρία. Κατά το άρθρο 1 εδ. α' α.ν 1092/38 «περί Τύπου», «τύπος και έντυπο επί των οποίων εφαρμόζονται οι διατάξεις του νόμου τούτου είναι παν ότι εκ τυπογραφίας ή οιουδήποτε άλλου μηχανικού ή χημικού μέσου παράγεται εις όμοια αντίτυπα και χρησιμεύει εις πολλαπλασιασμόν ή διάδοσιν χειρογράφων, εικόνων, παραστάσεων, μετά άνευ σημειώσεων, ή μουσικών έργων μετά κειμένου ή επεξηγήσεων ή φωτογραφικών πλακών», ορισμός που ισχύει ακόμα και σήμερα¹. Ο νόμος αυτός είχε καταργηθεί κατά τη διάρκεια του στρατιωτικού καθεστώτος της 21^{ης} Απριλίου του 1967 και είχε αντικατασταθεί από το ν.δ 346/1969². Στις 10 Μαρτίου το 1975 επανήλθε σε ισχύ αν και αυτός καθιερώθηκε επί της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου του 1936.

Τύπος, επομένως, είναι κάθε προϊόν που προέρχεται από την τυπογραφία ή από άλλο μηχανικό, χημικό ή φωτοχημικό μέσο με το οποίο παράγεται μεγάλος αριθμός όμοιων αντιτύπων. Στην Ελλάδα έχει γίνει δεκτό ότι δεν εμπίπτουν στην έννοια του Τύπου τα παραγόμενα με γραφομηχανή αντίτυπα, η φωνογραφία, η ραδιοφωνία, η τηλεόραση, τα δημόσια θεάματα ο κινηματογράφος και τα άλλα παρεμφερή μέσα μεταδόσεως λόγου και παραστάσεως.

¹ Βλ. Δαγτόγλου Π.Δ. «Συνταγματικό δίκαιο, Ατομικά δικαιώματα», τ.Α' σελ. 472.

² Σχετικά Αβραάμ Κ. «Το συνταγματικό δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και ο ανελεύθερος περί τύπου νόμος 346/69», ΕΕΝ 1974 σελ. 704.

Ο Τύπος διακρίνεται σε πολλές κατηγορίες:

α) Σε Τύπο εν στενή εννοία και σε Τύπο εν ευρεία εννοία. Στο άρθρο 14 Σ. 1975/1986/2001 καθιερώνεται με δύο έννοιες την αντικειμενική, η οποία αποτελεί το προϊόν του Τύπου και με την έννοια αυτή χρησιμοποιείται στο άρθρο 14 παρ. 1 Σ και την υποκειμενική, η οποία αποτελεί το υποκείμενο ή και κατ' επέκταση τη μέθοδο παραγωγής των εντύπων και με τη έννοια αυτή χρησιμοποιείται ο όρος στο άρθρο 14 παρ. 2 Σ. Τύπος εν στενή εννοία είναι τα παραγόμενα με την τυπογραφία προϊόντα και Τύπος εν ευρεία εννοία είναι τα προϊόντα που παράγονται με άλλο μηχανικό, χημικό ή φωτοχημικό μέσο³.

β) Σε Τύπο περιοδικό και σε Τύπο μη περιοδικό. Περιοδικός Τύπος είναι ο Τύπος που εκδίδεται κατά τακτά χρονικά διαστήματα συνεχώς. Εφημερίδα είναι κάθε έντυπο που εκδίδεται ημερησίως ή και κατά μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα όχι όμως πέρα του ενός μηνός και περιέχει ύλη γενικού πολιτικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος. Περιοδικό αντιθέτως είναι κάθε έντυπο το οποίο εκδίδεται τουλάχιστον κάθε τρεις μήνες σε τακτές εκδόσεις με διαφορετικό περιεχόμενο από αυτό της εφημερίδας. Μη περιοδικός Τύπος είναι αυτός που εκδίδεται όχι συνεχώς αλλά σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Ο Τύπος διακρίνεται και σε άλλες κατηγορίες όπως σε Τύπο γενικό και Τύπο ειδικό, σε Τύπο πληροφοριών και σε Τύπο εκφράσεως γνώμης, σε Τύπο ανεξάρτητο και σε Τύπο κομματικώς εξαρτημένο, σε Τύπο εθνικό και σε Τύπο τοπικό, σε Τύπο ημερήσιο, εβδομαδιαίο, μηνιαίο, σε Τύπο νόμιμο και παράνομο.

1.1 Η σημασία του Τύπου και η συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας του Τύπου μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή.

Η σπουδαιότητα του Τύπου είναι μεγίστης σημασίας παράγον για την συγκρότηση των ελεύθερων κοινωνιών. Με τον Τύπο συντελείται η κίνηση των ιδεών και η πληροφόρηση μεταξύ των μελών, ώστε να προωθείται η επικοινωνία μεταξύ των μελών και να απωθείται η απομόνωση. Ακόμα με τον Τύπο ασκείται δραστικός έλεγχος στα όργανα της κρατικής εξουσίας, γι' αυτό το λόγο έχει ονομασθεί τέταρτη

³ Βλ. Δημητρόπουλου Α.Γ. «Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου», τ.Γ', σελ. 1080-1081.

εξουσία ή καλύτερα η τέταρτη του κράτους λειτουργία, η σπουδαιότερη προϋπόθεση του δημοκρατικού πολιτεύματος υπό τον όρο ότι ενέχει και ποιοτική στάθμη. Ειδικότερα ο Τύπος αποβλέπει στο να πληροφορεί το κοινό για ζητήματα με γενικότερο ενδιαφέρον σχολιάζοντάς τα. Εκφράζει τις γνώμες ατόμων ή κοινωνικών ομάδων, ασκεί κριτικό έλεγχο επί των πράξεων των κρατικών οργάνων. Παράλληλα μορφώνει και ψυχαγωγεί.

1.2 Ο αγώνας για την ελευθεροτυπία:

Αναμφισβήτητα από τη στιγμή της ανακάλυψης της τυπογραφίας το 1453, ο τύπος υπήρξε αντίπαλος των κυρίαρχων πνευματικών και πολιτικοοικονομικών δυνάμεων. Πρώτη η Εκκλησία διέβλεψε τον προερχόμενο από τον τύπο κίνδυνο, κυρίως στη Γερμανία, όπου οι δυνάμεις της μεταρρύθμισης άρχισαν να αμφισβητούν την πνευματική μονοκρατορία του καθολικισμού. Τρανή απόδειξη αυτού αποτελούν οι αποφάσεις του επισκόπου του Mainz (1486) και των Παπών Ιννοκεντίου και Αλεξάνδρου (1487 και 1491) και τα, με απόλυτη ομοφωνία Εκκλησίας-Κράτους

Η κοινωνία είναι ελεύθερη μόνο όταν ο Τύπος της είναι ελεύθερος απαλλαγμένος από το ζυγό της κρατικής εξουσίας. Προς τη σκέψη αυτή συντάσσοντο ανέκαθεν ο έλληνας συνταγματικός νομοθέτης και πράγματι όλα τα ελληνικά Συντάγματα και τα επαναστατικά και τα μετέπειτα διεκήρυξαν την από της γαλλικής επανάστασεως και της Διακηρύξεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ότι ο Τύπος οφείλει να είναι ελεύθερος. Έτσι κατά το άρθρο 11 της Διακηρύξεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτου του 1789 «η ελεύθερη διάδοση των σκέψεων και των γνωμών είναι ένα από τα πολυτιμότερα δικαιώματα του ανθρώπου. Συνεπώς κάθε πολίτης μπορεί να μιλήσει και να γράψει και να εκτυπώνει ελεύθερα, υπέχει, όμως, ευθύνη για την κατάχρηση της ελευθερίας αυτής στις καθοριζόμενες από τον νόμο περιπτώσεις». Αλλά και κατά το άρθρο 7 της νεώτερης Διακηρύξεως των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη «το δικαίωμα της εκδηλώσεως της σκέψεως και των γνωμών είτε από τον τύπο, είτε καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο δεν δύναται να απαγορευθεί». Και κατά το άρθρο 122 του γαλλικού συντάγματος του 1793 «το σύνταγμα εγγυάται σε όλους τους γάλλους... την απεριόριστη ελευθερία του Τύπου».

Αναμφισβήτητα από τη στιγμή της ανακαλύψεως της τυπογραφίας το 1453, ο τύπος υπήρξε αντίπαλος των κυρίαρχων πνευματικών και πολιτικοοικονομικών δυνάμεων. Πρώτη η Εκκλησία διέβλεψε τον προερχόμενο γι' αυτήν κίνδυνο, κυρίως στη Γερμανία. Όπου οι δυνάμεις της μεταρρύθμισης άρχισαν να αμφισβητούν την πνευματική μονοκρατορία του καθολικισμού. Τρανή απόδειξη αυτού αποτελούν οι αποφάσεις του επισκόπου του Mainz (1486) των παπών Ιννοκεντίου και Αλεξάνδρου (1487 και 1491) και τα, με απόλυτη ομοφωνία Εκκλησίας-Κράτους, εκδοθέντα διατάγματα της Νυρεμβέργης (1524), Speyer (1529), Regensburg (1541) και Erjurt (1567) περί επιβολής προληπτικής λογοκρισίας. Τα κοινά συμφέροντα Εκκλησίας-Κράτους για την απαγόρευση ελευθερίας του τύπου γίνονται εμφανή με το Act for the Abolishment of the Contrary (1543) της Μ. Βρετανίας, με το οποίο καθιερώθηκε ένα είδος μονοπωλίου του θρόνου επί πάσης εκδόσεως του τύπου, ο οποίος υπαγόταν στον απόλυτο έλεγχο του Βασιλέως. Στο χώρο του τύπου παραμένει το σύστημα της αυστηρής λογοκρισίας από τη μεριά του Κράτους και της Εκκλησίας, αλλά με τις αποφάσεις του Star Chamber Court (1586 και 1637) καθιερώνεται μια κωδικοποίηση των σχετικών με την τυπογραφία διατάξεων.

Στις αγγλοσαξωνικές χώρες αναγνωρίστηκε ευθύς εξ' αρχής η δημόσια αποστολή του τύπου ως θεμελιώδους θεσμού πολιτικού χαρακτήρα της Δημοκρατίας. Ο διπλός ρόλος του τύπου, ως οργάνου αφενός πληροφοριοδοτήσεως και αφετέρου ασκήσεως δημοσίου ελέγχου, αποτέλεσε αντικείμενο ανάλυσης των περίφημων *Juneus* επιστολών, που δημοσιεύτηκαν ανώνυμα μεταξύ 1769 και 1772 στην εφημερίδα *Public Advertiser*, και άσκησαν μεγάλη επιρροή στη διαμόρφωση του δικαίου του τύπου. Η αντίληψη ότι η ελευθεροτυπία αποτελεί αρχή της δημοκρατίας υιοθετήθηκε και από τους θεμελιωτές της αμερικάνικης ανεξαρτησίας, που θεώρησαν την ελευθεροτυπία «A right of the people», ως πολιτικό δικαίωμα και όχι ως απλή επέκταση της ελεύθερης έκφρασης του πολίτη (*Droit de l' Homme*), κατά τη γαλλική διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της 26^{ης} Αυγούστου 1789⁴.

⁴ Βλ. Φίλια Β. ό.π. σελ. 95 επ.

1.3 Η ελευθερία του τύπου στα ελληνικά συντάγματα:

Η ελευθεροτυπία με τη στενή έννοια της ελευθερίας του ατόμου να εκφράζει ανεμπόδιστα τις σκέψεις του, συμπεριελήφθη από το Ρήγα Φεραίο στο άρθρο 7 των « Δικαιών του Ανθρώπου» με την ακόλουθη διατύπωση: «Να έχουμε το δικαίωμα να φανερώνομεν τη γνώμη μας και τους συλλογισμούς μας, τόσον με την τυπογραφίαν όσον και με άλλον τρόπον». Ακολούθησαν ο νόμος της Επιδαύρου (1823), το πολιτικό Σύνταγμα της Τροιζήνας (1827) και το Σύνταγμα του 1844 (με εξαίρεση τα δεσμευτικά για τον τύπο μέτρα με το ψήφισμα του Καποδίστρια (αρ. 2085/1831) και τον τυποκτόνο νόμο της 31/9/1833 του Όθωνα) που διακήρυσσαν την ελευθερία της σκέψεως, της εκφράσεως και της γνώμης, υπό την προϋπόθεση της τήρησης των νόμων, και καθόριζε και δικονομικούς περιορισμούς ως προς την κατάσχεση των εφημερίδων, για πληρέστερη εξασφάλιση της ελευθεροτυπίας. Λεπτομερέστερα ρύθμιζε την ελευθεροτυπία το Σύνταγμα του 1911. Από το 1927, που ψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα που κατά βάση επαναλάμβανε το άρθρο 14 του Συντάγματος του 1911, μέχρι τη μεταπολίτευση του 1935, βασικό νομοθέτημα περί τύπου ήταν ο ν. 5060/1931.

Η ύπαρξη ελεύθερου τύπου έπαψε με το β.δ. της 418/1936 και άρχισε η κυκλοφορία μυστικού τύπου, που στα χρόνια της κατοχής αναπτύσσεται με τη μορφή του παράνομου τύπου. Στη συνέχεια, η προστασία της πληροφορήσεως, όπως διατυπώθηκε στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Ο.Η.Ε. του 1948 και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων της Ρώμης του 1950, δεν βρήκε άμεσο έρεισμα στις διατάξεις του άρθρου 14 του Συντάγματος του 1952.

Η ελευθερία του τύπου δέχθηκε νέο πλήγμα την ίδια περίοδο με το ν.δ. 2493/1953, ενώ η κατάλυση της ελευθεροτυπίας ξανάρχεται με την επικράτηση του στρατιωτικού πραξικοπήματος της 21^{ης} Απριλίου του 1967. Δύο χρόνια αργότερα, η δικτατορία διακήρυξε ότι η σταματά την προληπτική λογοκρισία των εντύπων, αλλά θεσπίζει παράλληλα με το ν.δ. 15/1969 περί τύπου, σειρά περιοριστικών μέτρων και απαγορευτικών μέτρων στα επικοινωνιακά μέσα, γεγονός που οδηγεί στα πολιτικά

δικαστήρια εκδότες και διευθυντές εφημερίδων για τη στάση τους και τον έλεγχο κατά της δικτατορίας⁵.

Μετά τη μεταπολίτευση το Σύνταγμα του 1975 έρχεται να διευρύνει την εν γένει προστασία της ελευθερίας της γνώμης. Ενώ τα προηγούμενα ελληνικά Συντάγματα κατοχυρώνει ρητά και την «είναι ελεύθερος»⁶.

⁵ Χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις των εφημερίδων «Έθνος», «Βραδυνή» και «Athens News».

⁶ Βλ. Καρυκόπουλου Πάνου «200 χρόνια ελληνικού τύπου», σελ. 158-161.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο:

2.Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.

2.1 Η έννοια και το περιεχόμενο της ελευθερίας του Τύπου:

Το άρθρο 14 του Συντάγματος θεμελιώνει και προασπίζει το αναφαίρετο δικαίωμα κάθε πολίτη να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του και τους στοχασμούς του. Η κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού αποτελεί εξειδίκευση του θεμελιώδους δικαιώματος του άρθρου 5 παρ.1 του Συντάγματος περί ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας.

Το Σύνταγμα αναφέρεται ενδεικτικά στην προφορική, στη γραπτή και στη μέσω του τύπου έκφραση γνώμης δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην τελευταία, αφού στην παρ. 2 του άρθρου 14 Σ η ελευθερία του τύπου κατοχυρώνεται και ως θεσμική εγγύηση. Πέραν, δηλαδή του ατομικού δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης μέσω του τύπου που κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 παρ. 1, θεμελιώνεται και η ελευθεροτυπία ως θεσμός στο άρθρο 14 παρ. 2 Σ, με αποτέλεσμα να προστατεύεται συνταγματικά όχι μόνο οι συγκεκριμένοι σε δεδομένο χρόνο φορείς αλλά και οι σκοποί εν γένει η αποστολή του θεσμού αυτού, που με αυτόν τον τρόπο αναγορεύονται σε συνταγματικά προστατευόμενο δημόσιο συμφέρον. Το ατομικό δικαίωμα του της ελευθερίας του τύπου (άρ.14 παρ.1Σ) υπόκειται στους περιορισμούς του Συντάγματος είναι όμως απαλλαγμένο από νομικά καθήκοντα σε αντίθεση με τη θεσμική εγγύηση, η οποία συνδέεται με καθήκοντα και κατευθύνεται προς ορισμένους σκοπούς.

Από τη συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας του Τύπου προκύπτει περαιτέρω η υποχρέωση του κράτος για λήψη θετικών μέτρων με τα οποία διασφαλίζεται η άσκηση του δικαιώματος. Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος, συνεπώς, αφενός απαγορεύει τις κρατικές επεμβάσεις και κυρίως την άσκηση λογοκρισίας (αποθετική υποχρέωση του κράτους), αφετέρου επιβάλλει, ως θετική υποχρέωση, την εξασφάλιση εκ μέρους του κράτους τόσο των υλικών

προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν την άσκηση της ελεύθερης δημοσιογραφίας (τρόπος κυκλοφορίας των εφημερίδων, τρόπος διαθέσεως, κ. ο. κ.) όσο και των μη υλικών προϋποθέσεων, οι οποίες συνίστανται στην εξασφάλιση της δυνατότητας προσβάσεως στις πηγές πληροφόρησης και την παροχή πληροφοριών από το ίδιο το κράτος. Ακόμα και τα εκ πρώτης όψεως θετικού περιεχομένου κρατικά μέτρα υπέρ του τύπου συνιστούν κατά κάποιο τρόπο «προληπτικά μέτρα», χάρη στα οποία μπορεί να αποτραπεί μελλοντική αμυντική θέση του τύπου απέναντι στο κράτος, των οποίων η παράλειψη θα οδηγούσε στην παραβίαση της ελευθερίας του τύπου. Έτσι τύπος κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ.1 Σ σημαίνει κάθε μορφής αποτύπωμα εκφράσεως γνώμης ή λόγου, ανεξάρτητα από το σκοπό διαδόσεως. Αντιθέτως, στην έννοια του τύπου στο άρθρο 14 παρ. 2 Σ περιλαμβάνονται όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορίζονται για διάδοση.

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει:

- α) Την ελευθερία συλλογής, επιλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και πάσης φύσεως στοιχείων.
- β) Την ελευθερία συντάξεως, εκδόσεως, εκτυπώσεως, κυκλοφορίας, διανομής εντύπων στο εσωτερικό και το εξωτερικό.
- γ) Την ελευθερία της με κάθε μέσο δημοσιεύσεως ειδήσεων, σχολίων, πληροφοριών κ.τ.λ. και τις συναφείς ελευθερίες ιδρύσεως και λειτουργίας επιχειρήσεων τύπου, επιλογής και ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και άλλων συναφών επαγγελμάτων, καθώς και την ελευθερία ιδρύσεως και λειτουργίας δημοσιογραφικών και συναφών οργανώσεων. Παράλληλα στο πλαίσιο της ελευθεροτυπίας κατοχυρώνονται και όλες εκείνες δραστηριότητες που είναι αναγκαίες ή χρήσιμες για την εξυπηρέτηση του σκοπού της συνταγματικής ρυθμίσεως.

Οι παραπάνω τομείς αποτελούν τη λεγόμενη «εξωτερική ελευθερία του τύπου», ενώ η ελευθερία ως εσωτερική αρχή που διέπει τις σχέσεις των απασχολούμενων στον τύπο καλείται ως «εσωτερική ελευθερία του τύπου».

2.2 Οριοθετήσεις και περιορισμοί στην ελευθερία του τύπου

Η θεσμοθέτηση και οριοθέτηση περιορισμών της ελευθερίας του τύπου δικαιολογείται από την ανάγκη προστασίας άλλων εννόμων αγαθών που επίσης κατοχυρώνονται στο Σύνταγμα. Στο πλαίσιο, συνεπώς, του άρθρου 14 είναι θεμιτοί γενικοί και ειδικοί περιορισμοί στο βαθμό και στο μέτρο προστασίας άλλων εννόμων αγαθών χωρίς όμως να θίγεται ο πυρήνας της προστασίας του τύπου. Και η ελευθερία του τύπου υπόκειται στις γενικές συνταγματικές οριοθετήσεις. Υπόκειται καταρχήν στη γενική αρχή της νομιμότητας κατά το άρθρο 5 παρ. 1, συνεπώς η ελευθερία του τύπου πρέπει να ασκείται μέσα στα επιτρεπόμενα όρια που θέτουν το Σύνταγμα και οι νόμοι. Ιδιαίτερα ο σεβασμός της προσωπικότητας είναι ζήτημα μείζονος σημασίας καθώς, επίσης, και η τήρηση της γενικής ρήτρας των χρηστών ηθών κυρίως με την έννοια της τήρησης του καθήκοντος αληθείας και της έντιμης συμπεριφοράς. Η γενική οριοθέτηση της αρχής της νομιμότητας, που προκύπτει από το άρθρο 5 παρ. 1 Σ επαναλαμβάνεται και στο άρθρο 14 παρ. 1 Σ, συγκεκριμένα επιτρέπει στον καθένα να διαδίδει τους στοχασμούς του «τηρώντας τους νόμους του κράτους». Η επανάληψη αυτή δεν προσθέτει ουσιαστική ρύθμιση, άλλα τίθεται από το νομοθέτη για να δοθεί έμφαση στην τήρηση των νόμων. Ο κοινός νομοθέτης μπορεί να επέμβει βάσει γενικής νομοθετικής του αρμοδιότητας πάντα, όμως, μέσα στα όρια του Συντάγματος. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η απλή επανάληψη της γενικής ρήτρας του Συντάγματος δεν παρέχει στο νομοθέτη και εξουσιοδότηση εισαγωγής περιορισμών. Στο άρθρο 14 παρ. 5 Σ ο συντακτικός νομοθέτης καθιερώνει την αρχή της αλήθειας ως αντικειμενικό κανόνα δικαίου από τον οποίο απορρέει το καθήκον αληθείας του τύπου, η σχετική του ευθύνη, αλλά και αξιώσεις των θιγομένων από ανακριβή δημοσιεύματα. Επομένως η αρχή της αλήθειας συνιστά ειδική οριοθέτηση, από την οποία προκύπτει και η υποχρέωση του δημοσιογράφου να αξιολογεί *prima facie* και να ελέγχει τις πληροφορίες που περιέρχονται σ' αυτόν.

Με σκοπό την προστασία των θιγομένων από ανακριβή δημοσιεύματα, ο συντακτικός νομοθέτης του 1975 και του 1986 ανέθετε στον κοινό νομοθέτη να ρυθμίσει την επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων, έτσι το άρθρο 14 παρ. 5 Σ προβλέπει ότι « νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται δια του τύπου η πλήρης επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων». Η διάταξη αυτή αντικαταστάθηκε με την

τελευταία αναθεώρηση ως εξής: « Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Ο καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με το οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης. Η δια του τύπου επανόρθωση δεν αποτελεί περιορισμό της ελευθερίας του τύπου, ούτε ποινή, αλλά μέτρο αναγκαίο, για την αποκατάσταση της αντικειμενικής αλήθειας. Ειδικές περιπτώσεις οριοθετήσεων αποτελούν η απαγόρευση της λογοκρισίας και κάθε προληπτικού μέτρου, κατάσχεση εντύπων, παύση έκδοσης, απαγόρευση άσκησης δημοσιογραφίας στο πλαίσιο της ειδικής σχέσης υπέρβασης της ελευθερίας του τύπου. Ο συντακτικός νομοθέτης προβλέπει στο άρθρο 14 παρ. 3 Σ τέσσερις ειδικές οριοθετήσεις, δηλαδή αναφέρεται ειδικά σε τέσσερις αποδοκιμαζόμενες περιπτώσεις υπέρβασης της συνταγματικά οριοθετούμενης ελευθερίας του τύπου. Οι περιπτώσεις αυτές θα εμπόδιζαν ούτως ή άλλως το περιεχόμενο των γενικών ρητρών. Θα μπορούσαν να απαγορευθούν και με τη συνήθη αρμοδιότητα του κοινού νομοθέτη. Στην προκειμένη περίπτωση ο συντακτικός νομοθέτης έρχεται να ρυθμίσει πολύ αυστηρά τις περιπτώσεις αυτές υπέρβασης της ελευθερίας του τύπου δημιουργώντας μια ειδική ιδιαίτερα αποδοκιμαζόμενη σχέση.

Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν την κυκλοφορία είτε μετά απαγορεύεται. Με την κατάσχεση επιτυγχάνεται η αφαίρεση των εντύπων από την κατοχή κάποιου και δέσμευσή τους, ώστε να απαγορεύεται η κυκλοφορία τους. Η κατάσχεση ως τυπική ανακριτική πράξη, αλλά και οποιαδήποτε άλλη πράξη με το ίδιο αποτέλεσμα, δεν συνιστά απλό περιορισμό αλλά ανατροπή ή εφάπαξ άσκηση του δικαιώματος, αποτελεί ισχυρότατο μέσο που έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την ελευθεροτυπία. Από τον κανόνα της απαγόρευσης της κατάσχεσης εισάγει το Σύνταγμα εξαιρέσεις, οι οποίες, όμως, είναι δυνατές σε ορισμένο χρονικό πλαίσιο, δηλαδή μόνο μετά την κυκλοφορία. Η ρύθμιση αυτή είναι σύμφωνη με τον κανόνα της απαγόρευσης οποιουδήποτε προληπτικού μέσου (άρθρο 14 παρ. 2 Σ) προς το οποίο θα ισοδυναμούσε η πριν από την κυκλοφορία κατάσχεση. Προληπτική κατάσχεση θα μπορούσε να επιβληθεί μόνο σε περιπτώσεις κατάστασης ανάγκης του

άρθρου 48 Σ. Το Σύνταγμα, επομένως, επιτρέπει την κατασταλτική κατάσχεση σε περιοριστικά οριζόμενες περιπτώσεις, οι οποίες είναι οι εξής:

α) Για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας.

β) Για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας. Ο συντακτικός νομοθέτης επιδιώκει τη διαφύλαξη της τιμής του ανώτατου άρχοντα του κράτους και κατ' επέκταση την περιφρούρηση του κύρους του πολιτεύματος της προεδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.

γ) Για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά την εδαφική ακεραιότητα του κράτους.

δ) Για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.

Τον εξαιρετικό χαρακτήρα της κατάσχεσης επιβεβαιώνει και η αυστηρότητα της προβλεπόμενης διαδικασίας. Σε όλες τις προβλεπόμενες στην παρ. 3 περιπτώσεις στις οποίες κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση διενεργείται από ανακριτικό υπάλληλο μετά από εισαγγελική παραγγελία. Ο εισαγγελέας εντός 24 ωρών από την κατάσχεση, οφείλει να υποβάλλει την υπόθεση στο δικαστικό συμβούλιο και αυτό μέσα σε άλλες 24 ώρες οφείλει να αποφασίσει για τη διατήρηση ή την άρση της κατάσχεσης, διαφορετικά η κατάσχεση αίρεται αυτοδικαίως. Ο εκδότης της εφημερίδας ή άλλου εντύπου που κατασχέθηκε δικαιούται να ασκήσει τα ένδικα μέσα της έφεσης και της αναίρεσης, όπως και ο εισαγγελέας (άρθρο 14 παρ. 4 Σ).

Άλλος περιορισμός της ελευθερίας του τύπου είναι η υποχρέωση επανόρθωσης ανακριβών δημοσιευμάτων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ. 5, το οποίο αφήνει στον κοινό νομοθέτη την ευχέρεια λεπτομερούς ρυθμίσεως της υποχρέωσης αυτής. Τέτοια ρύθμιση περιέχεται στο ν.1092/1938, σύμφωνα με τον οποίο γίνεται διάκριση μεταξύ της *επανόρθωσης* και της *απάντησης*. Έτσι *επανόρθωση* είναι το δικαίωμα του υπαλλήλου ή της υπηρεσίας να απαιτήσει την δωρεάν καταχώρηση του κειμένου της επανορθώσεως στην εφημερίδα ή το περιοδικό, στο οποίο ανεγράφησαν ανακριβή δημοσιεύματα, ενώ *απάντηση* είναι το δικαίωμα του ιδιώτου, φυσικού ή νομικού προσώπου να απαιτήσει την καταχώρηση του κειμένου της απαντήσεως στην

εφημερίδα ή στο περιοδικό, στο οποίο ανεγράφησαν δημοσιεύματα που θίγουν το πρόσωπό του.

Εν τέλει ως περιορισμός της ελευθερίας του τύπου πρέπει να θεωρηθεί η ευθύνη, ποινική και αστική, η οποία προκύπτει από την κατάχρηση της ελευθερίας αυτής. Εγκλήματα του τύπου μνημονεύονται στην κείμενη νομοθεσία ορισμένα από αυτά είναι εγκλήματα κατά της εσωτερικής ασφάλειας, όπως την εσχάτη προδοσία (ΠΚ 134-137), την κατασκοπία (ΠΚ 148-149) την παραβίαση μυστικών της πολιτείας (ΠΚ 147), εγκλήματα κατά της τιμής, όπως την εξύβριση (ΠΚ 361), την δυσφήμιση, απλή ή συκοφαντική (ΠΚ 362,363), την διασπορά ψευδών ειδήσεων και φημών (ΠΚ 191) κ.α. Τα εγκλήματα του τύπου, κατά το Σύνταγμα είναι αυτόφωρα και υπάγονται στην αρμοδιότητα των ποινικών δικαστηρίων. Ως αυτουργοί των διαπραττόμενων με τον Τύπο αδικημάτων τιμωρούνται ο συγγραφέας του εντύπου, ο εκδότης, ο ιδιοκτήτης του τυπογραφείου, αν τα πρόσωπα αυτά είναι άγνωστα τιμωρείται όποιος εν γνώσει του ανέλαβε την κυκλοφορία του εντύπου. Επί εφημερίδων και περιοδικών ως αυτουργοί τιμωρούνται ο συγγραφέας, ο διευθυντής και ο ιδιοκτήτης της εφημερίδος ή του περιοδικού και ο εκδότης αυτού, εν ελλείψει αυτών ο εκμεταλλευόμενος το τυπογραφείο. Στην περίπτωση που δεν έχει οριστεί εκδότης, ως εκδότης τεκμαίρεται ο ιδιοκτήτης (ν. 1178/1981 και ν. 1092/1938).

Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω περιορισμός της ελευθερίας του τύπου θεωρείται και η αστική ευθύνη αυτού. Το Σύνταγμα του 1952 αναφερόταν ρητώς στο θέμα αυτό στο άρθρο 14, συγκεκριμένα προέβλεπε ότι ο εκδότης και ο συγγραφέας επιλήψιμου δημοσιεύματος, το οποίο αναφέρεται στον ιδιωτικό βίο είναι αστικώς και αλληλεγγύως υπεύθυνοι σε πλήρη ανόρθωση πάσης προσγενομένης ζημίας και σε ικανοποίηση του παθόντος με χρηματικό ποσό, όπως ο νόμος ορίζει. Το Σύνταγμα του 1975 δεν συμπεριέλαβε τη διάταξη αυτή χωρίς όμως τούτο να σημαίνει ότι κατήργησε και την αστική ευθύνη του τύπου. Νομικό έρεισμα της ευθύνης αυτής του τύπου αποτελεί ο Αστικός Κώδικας. Συγκεκριμένα το άρθρο 57 ΑΚ προβλέπει δυνατότητα άρσης της προσβολής και παράλειψη αυτής στο μέλλον με το δικαίωμα αυτό να επεκτείνεται και στους στενούς συγγενείς του αποβιώσαντος. Περαιτέρω το άρθρο 59 προβλέπει και ικανοποίηση ηθικής βλάβης του προσβληθέντος. Εκτός των δύο παραπάνω διατάξεων μπορεί να προκύψει και δυνάμει του άρθρου 914 ΑΚ, 919 ΑΚ, 920 ΑΚ, 932 ΑΚ και από το άρθρο 1 του ν. 178/1981 περί αστικής ευθύνης του Τύπου.

2.3 Οι προστατευτικές του Τύπου διατάξεις στο Σύνταγμα:

Κατά το άρθρο 15 παρ.1 Σ οι προστατευτικές του τύπου διατάξεις του άρθρου 14 Σ, δηλαδή η ελευθερία του τύπου και δη η απαγόρευση της λογοκρισίας και παντός άλλου προληπτικού μέτρου δεν εφαρμόζονται επί του Κινηματογράφου, της Φωνογραφίας, της Ραδιοτηλεόρασης και παντός άλλου παρεμφερούς μέσου μεταδόσεως λόγου ή παραστάσεως. Επομένως το θέατρο απολαμβάνει των προστατευτικών του Τύπου διατάξεων, συνεπώς απαγορεύεται η λογοκρισία επ' αυτού και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο⁷.

2.4 Κατοχύρωση της ελευθερίας του τύπου στις διεθνείς Συμβάσεις:

Η εχθρότητα ή επιφυλακτικότητα των περισσοτέρων καθεστώτων απέναντι στον τύπο, εξηγεί γιατί η ελευθερία του τύπου δεν κατοχυρώνεται ρητά και διεξοδικά, όπως μερικές άλλες ατομικές ελευθερίες, στις διεθνείς διακηρύξεις των ατομικών δικαιωμάτων. Έτσι, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948 περιορίζεται στην κατοχύρωση της ελευθερίας της γνώμης και της διαδόσεως της «με κάθε μέσο» (άρθρο 19), χωρίς να αναφέρει τον τύπο.

Παράλληλα το Διεθνές Σύμφωνο των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων του 1966, το οποίο κυρώθηκε με το ν.2462/1997, κατοχυρώνει, την ελευθερία σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας και της ελευθερίας γνώμης και εκφράσεως στα άρθρα 18 και 19 αντίστοιχα. Η 1^η παράγραφος του αρ.19 υπογραμμίζει τον απόλυτο χαρακτήρα της ελευθερίας γνώμης, ενώ στη 2^η παράγραφο, του άρθρου αυτού ορίζεται ότι η ελευθερία της εκφράσεως περιλαμβάνει την ελευθερία αναζητήσεως, λήψεως και μεταδόσεως πληροφοριών πάσης φύσεως, με κάθε μέσο, προφορικό, γραπτό, ηλεκτρονικό, χωρίς κανέναν εδαφικό περιορισμό. Το μόνο που διαφέρει εδώ είναι η προσθήκη της φράσης «γραπτώς ή δια του τύπου» στην κατοχύρωση της ελευθερίας της γνώμης και της πληροφορίας.

Τέλος η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών του 1950, που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974, κατοχυρώνει στο άρθρο 10 την ελευθερία του της εκφράσεως, υπό τη διττή

⁷ Δημ. Κόρσος: «Τύπος και Ραδιοτηλεόραση», 2^η έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή 1989.

έννοια της ελευθερίας της γνώμης και της ελευθερίας της αναζητήσεως, λήψεως και μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, αλλά δεν αναφέρεται στην ελευθερία του τύπου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου τόνισε την ιδιαίτερη σημασία του τύπου σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία στην πρώτη υπόθεση περιορισμού της ελευθερίας του τύπου που ήχθη ενώπιον του Sunday Times. Στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο υπογράμμισε τη σπουδαιότητα του τύπου ως μέσου πληροφόρησης του κοινού και συνήγαγε από την ελευθερία της πληροφορίας αξίωση του κοινού, θεμελιωμένη στη Σύμβαση προς εκπλήρωση της αποστολής αυτής εκ μέρους του τύπου⁸.

Το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ είναι ευρύτερο από την αντίστοιχη διάταξη του ΔΣΑ Π (άρθρο 19), όπου γίνεται λόγος μόνο για αναζήτηση και λήψη πληροφοριών. Εντούτοις, η διάταξη της ΕΣΔΑ περιβάλλεται από σημαντικούς όρους. Τα όργανα του Δικαστηρίου εξετάζουν, σε κάθε περίπτωση, αρχικά τη συμπεριφορά των κρατικών οργάνων σε σχέση προς την αρχή της ελευθερίας και στη συνέχεια κατά πόσο μεμονωμένοι περιορισμοί δικαιολογούνται από στενή ερμηνεία του άρθρου 10 παρ.2⁹.

⁸ Βλ. Δαγτόγλου π.δ. σελ. 466-467.

⁹ Σχετικά Ρούκουνας Ε. «Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», σελ. 90-92 και 183-184.

ΜΕΡΟΣ Β΄: Ο ΤΥΠΟΣ ΕΝ ΕΥΡΕΙΑ ΕΝΝΟΙΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο :

1.ΜΑΖΙΚΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ-ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ.

Με την πρόοδο της τεχνολογίας έχουν ανακαλυφθεί νέοι μέθοδοι μαζικής επικοινωνίας, με τα οποία δεν μεταδίδεται η παραδοσιακή «στατική εικόνα», αλλά κινούμενη εικόνα με λόγο και ήχο που γίνεται αντιληπτή με την ακοή¹⁰. Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση αποτελούν νέους τρόπους έκφρασης και διάδοσης στοχασμών, η χρήση των οποίων είναι και αυτή, όπως και σε κάθε άλλο μέσο έκφρασης, ελεύθερη. Στις μέρες μας έχει ευρέως διαδοθεί ο «ηλεκτρονικός τύπος», ο οποίος αποτελεί πλέον εργαλείο επικοινωνίας παγκοσμίως.

1.1. Κρατική τηλεόραση και ραδιόφωνο.

Η δημόσια ραδιοτηλεόραση καλείται να διασφαλίσει το δημόσιο συμφέρον και να καλύψει τα κενά της εμπορικής ραδιοτηλεόρασης. Η ΕΡΤ Α.Ε. διαμορφώθηκε σε ενιαίο φορέα με το νόμο 1730/1987 (ΦΕΚ Α' 145), ο οποίος θέτει τις βασικές αρχές οργάνωσης και λειτουργίας της. Η ΕΡΤ Α.Ε. είναι δημόσια επιχείρηση (ν. 1256/82) «η οποία προσφέρει υπηρεσίες χάριν του γενικού συμφέροντος υπό τους όρους του άρθρου 15 παρ. 2 Συντάγματος»¹¹. Με το νόμο 1730/87, η κρατική ραδιοτηλεόραση συγκροτήθηκε υπό την μορφή ανωνύμου εταιρίας. Η ΕΡΤ Α.Ε. ως ενιαίος φορέας περιλαμβάνει την ΕΤ-1, την ΕΤ-2¹², την ΕΡΑ και την «Εταιρία παραγωγής και εμπορίας εκπομπών και προγραμμάτων ραδιοτηλεόρασης» (αρ. 1 παρ. 5 ν. 1730/87).

Σκοπός της ΕΡΤ Α.Ε. είναι η οργάνωση, εκμετάλλευση και ανάπτυξη της κρατικής ραδιοφωνίας και τηλεόρασης καθώς και η συμβολή της με αποζημίωση σε διαφημιζόμενους ή τρίτους για τυχόν ζημιές από την προβολή διαφημίσεων ή τη

¹⁰ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος, ια' έκδοση, Αθήνα 2005.

¹¹ ΑΕΔ 40/91, Διδικ 4, σελ. 614 σε Μακρή, Νομολογία Ραδιοτηλεόρασης, 1996, σελ. 7.

¹² Που μετονομάστηκε σε ΝΕΤ με σχετική υπουργική απόφαση.

ματαίωση ή τη μη κανονική προβολή τους. Με το άρθρο 3 παρ. 11 του νόμου 2328/95 τροποποιήθηκαν οι διατάξεις του άρθρου 3 παρ. 12-14 του νόμου 1730/87 που αφορούσαν στο δικαίωμα επανόρθωσης προσώπου του οποίου η προσωπικότητα προσβλήθηκε μέσω ραδιοφωνικής ή τηλεοπτικής εκπομπής. Ήδη το άρθρο 3 παρ.11 ν. 2328/95 καταργήθηκε με το άρθρο 11 παρ. 4 Π.Δ. 100/2000 ενώ ισχύουν και για την κρατική τηλεόραση οι διατάξεις για το δικαίωμα επανόρθωσης του άρθρου 9 Π.Δ. 100/2000.

Με τα άρθρα 4 παρ. 10 και 8 παρ. 5 του νόμου 2328/95 υπήχθησαν στις διατάξεις του νόμου 1178/81 (περί αστικής ευθύνης του τύπου) οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί. Θεσπίστηκε δηλαδή αντικειμενική ευθύνη του νομίμου εκπροσώπου τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού σταθμού για κάθε ζημία που υφίσταται τρίτος (νομικό ή φυσικό πρόσωπο) από προσβλητική ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τη διατύπωση του άρθρου 4, αλλά και ειδικότερα της παραγράφου 10 η ΕΡΤ Α.Ε. δεν έχει υπαχθεί στις διατάξεις του ως άνω άρθρου, κατά συνέπεια ο νόμιμος εκπρόσωπος αυτής θα ευθύνεται κατά τις γενικές διατάξεις περί προστήσεως του Αστικού Δικαίου.

1.2. Ιδιωτική τηλεόραση και ραδιόφωνο.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 το ραδιοτηλεοπτικό πεδίο της Ευρώπης υπέστη σημαντικές μεταβολές. Η επικράτηση του φιλελεύθερου προτύπου οργάνωσης μετέβαλε την πολιτική αναφορικά με τα Μ.Μ.Ε. και το καθεστώς του κρατικού μονοπωλίου κάμφθηκε με τη δημιουργία της ιδιωτικής τηλεόρασης. Στη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη¹³ στον τομέα των τηλεπικοινωνιών οφείλεται η «απελευθέρωση»¹⁴ της ραδιοτηλεόρασης που πριν τελούσε υπό κρατική κηδεμονία και θεωρείτο φυσικό μονοπώλιο. Με την απόφαση 155/73 (Υπόθεση Sacchi), το ΔΕΚ απεφάνθη ότι η μετάδοση των τηλεοπτικών εκπομπών, συμπεριλαμβανομένων και των διαφημίσεων, υπάγεται στις διατάξεις των άρθρων 59 επ. της Συνθήκης (ΕΟΚ). Δέχτηκε δηλαδή το Δικαστήριο, ότι η τηλεοπτική εκπομπή συνιστά υπηρεσία, η παροχή της οποίας θα πρέπει να είναι ελεύθερη στο εσωτερικό της κοινότητας.

¹³ Σχετικά με την επίδραση της τεχνολογίας στην κοινωνία, βλ. Λιαροκάπη και Κουρούκλη, Τεχνολογικά Υλικά: Επιστήμη και Εφαρμογές, Επιστημονική Σκέψη 19 (1989), σελ. 89. Suine και Truetzschler, Dynamics of Media Politics, 1992, σελ. 4.

¹⁴ Παπαθανασόπουλου, Απελευθερώνοντας την τηλεόραση (1993), σελ. 1.

Ωστόσο με προδικαστική απόφαση που εξεδόθη στην Υπόθεση 260/89, το Δικαστήριο έκρινε ότι το «κοινοτικό δίκαιο δεν αντιτίθεται στην ανάθεση καθεαυτή τηλεοπτικού μονοπωλίου για λόγους δημοσίου συμφέροντος μη οικονομικής φύσεως»¹⁵, εφόσον δεν παραβιάζεται η αρχή της ίσης μεταχείρισης των υπηκόων των κρατών μελών.

Με την έγκριση από το Συμβούλιο της Ευρώπης της Συμβάσεως για τη Διασυνοριακή Τηλεόραση άνοιξε ο δρόμος για μια «κοινή αγορά παραγωγής και διανομής προγραμμάτων. Στο πλαίσιο αυτής της Συμβάσεως, το Συμβούλιο εξέδωσε την Οδηγία 89/552, η οποία αφενός μεν θέτει τις βασικές αρχές ως προς το πρόγραμμα και τις διαφημίσεις που μεταδίδονται από τηλεοπτικούς σταθμούς της δικαιοδοσίας των κρατών μελών (άρ. 2 παρ.1), αφετέρου δε θεσπίζει δικαίωμα απάντησης για τα θιγόμενα πρόσωπα (άρ.23). Παράλληλος στόχος της οδηγίας ήταν η προώθηση και η ανάπτυξη της οπτικοακουστικής βιομηχανίας στην Ευρώπη, γι' αυτό και το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στην ελεύθερη παροχή ραδιοτηλεοπτικών υπηρεσιών στο πλαίσιο της Ενιαίας Αγοράς.

Η Ελλάδα επηρεάστηκε, όπως ήταν φυσικό, από τις αλλαγές που συνέβαιναν στην Ευρώπη. Η μετάβαση στην ιδιωτική τηλεόραση στο τέλος της δεκαετίας του '80 είχε έντονο πολιτικό χαρακτήρα. Το 1989 ψηφίστηκε ο νόμος 1866/89 (ΦΕΚ Α' 145) με το οποίο καταργήθηκε το κρατικό μονοπώλιο και επετράπη η ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών σταθμών τοπικής εμβέλειας αρχικά (άρθρο 4). Με το νόμο 1943/91 (ΦΕΚ Α' 50) προβλέφθηκε η δυνατότητα δικτύωσης των σταθμών προκειμένου να αποκτήσουν εθνική εμβέλεια, ενώ με το π.δ. 236/92, όπως τροποποιήθηκε με το π.δ. 231/95 (ΦΕΚ Α' 124/92), ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο η οδηγία 89/552/ΕΟΚ, η οποία τροποποιήθηκε με την Οδηγία 97/36/ΕΚ και η ελληνική νομοθεσία εναρμονίστηκε τελικά με τις νέες διατάξεις με το Π.Δ. 100/200 (ΦΕΚ Α' 98). Στη συνέχεια με το νόμο 2328/95 (ΦΕΚ Α' 159), τέθηκε ένα συνολικό θεσμικό πλαίσιο για την ιδιωτική τηλεόραση. Ήδη μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 2644/98 (ΦΕΚ Α' 233) για τη συνδρομητική τηλεόραση, ο ν. 2328/95 ρυθμίζει τη ραδιοτηλεόραση ελεύθερης λήψης.

Στο άρθρο 1 του νόμου 2328/95 τίθενται οι βασικές αρχές που διέπουν τη μη κρατική τηλεόραση, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 15 Σ. Στο άρθρο 1 παρ. 1 ορίζεται ότι « επιτρέπεται η ίδρυση, εγκατάσταση και λειτουργία ιδιωτικών τηλεοπτικών

¹⁵ ΔΕΚ 260/89 (Προδικαστική), ΕλλΔνη 33, σελ.235.

σταθμών που εκπέμπουν σήμα κοινής λήψης από τους οικιακούς δέκτες στους διαθέσιμους για το σκοπό αυτό διαύλους ή τις διαθέσιμες ραδιοσυχνότητες, μόνο μετά από άδεια που χορηγείται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού. Οι άδειες χορηγούνται για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και η χρήση τους συνιστά δημόσια λειτουργία. Οι σταθμοί ... υποχρεούνται να μεριμνούν για την ποιότητα του προγράμματος, την αντικειμενική ενημέρωση, τη διασφάλιση της πολυφωνίας, καθώς και την προαγωγή του πολιτισμού...». Από τα άρθρα 1 και 2 του νόμου 2328/95 προκύπτει, ότι άδεια απαιτείται για την παροχή τηλεοπτικών υπηρεσιών που είτε πραγματοποιείται πρωτογενώς από την Ελλάδα είτε από άλλο κράτος προς την Ελλάδα, όταν μεσολαβεί ενδιάμεση φάση αναμετάδοσης ή ενίσχυσης του σήματος (στην Ελλάδα). Εξαιρούνται δηλαδή του ρυθμιστικού πλαίσιο του παρόντος νόμου οι εκπομπές που γίνονται από κράτη μέλη της Ε.Ε, όταν το σήμα λαμβάνεται απ'ευθείας από τους οικιακούς δέκτες. Ο νόμος 2328/95 διακρίνει την εκπομπή τηλεοπτικού σήματος, αφενός από τον τρόπο μετάδοσης που μπορεί να είναι μέσω επίγειων πομπών ή μέσω δορυφόρου, αφετέρου από τον τόπο της πρωτογενούς μετάδοσής του που μπορεί να είναι η Ελλάδα ή άλλο κράτος. Για όλες τις μορφές μετάδοσης ή αναμετάδοσης προγράμματος απαιτείται άδεια η οποία χορηγείται από τα αρμόδια, κατά περίπτωση, όργανα.

Αρμόδιο όργανο για τη χορήγηση άδειας ίδρυσης, εγκατάστασης και λειτουργίας ιδιωτικού σταθμού είναι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (άρθρο 4 παρ. 1 ν. 2863/2000). Το άρθρο 1 παρ. 8 του ν. 2328/95 ορίζει ότι άδειες χορηγούνται σε: «επιχειρήσεις των Ο.Τ.Α., σε ανώνυμες εταιρίες που ελέγχονται από Έλληνες υπηκόους ή υπηκόους των κρατών μελών της Ε.Ε., ή εταιρίες που έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους της Ε.Ε και οι οποίες έχουν την καταστατική τους έδρα ή την κεντρική τους διοίκηση ή την κύρια εγκατάστασή τους σε κράτος μέλος της Ε.Ε.». Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 9 ν. 2328/95, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 12 παρ. 1 ν. 3310/2005, «οι μετοχές των ανωνύμων εταιριών που υποβάλλουν αίτηση για χορήγηση άδειας ίδρυσης, εγκατάστασης και λειτουργίας τηλεοπτικού σταθμού πρέπει να είναι ονομαστικές στο σύνολό τους μέχρι φυσικού προσώπου.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 10 του ν. 2328/95 «κάθε ανώνυμη εταιρία ή επιχείρηση που ανήκει σε Ο.Τ.Α μπορεί να κατέχει μόνο μια άδεια ή να μετέχει σε μια μόνο εταιρία που κατέχει τέτοια άδεια». Το μέγιστο ποσοστό συμμετοχής ενός φυσικού

ή νομικού προσώπου ορίζεται σε 25% του κατατεθειμένου εταιρικού κεφαλαίου. Ο ή η σύζυγος, καθώς και οι συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας απεριορίστως σε ευθεία γραμμή και μέχρι του τετάρτου βαθμού εκ πλαγίου, φυσικού προσώπου που συμμετέχει σε εταιρία που κατέχει άδεια ή είναι μέτοχος εταιρίας που μετέχει σε τηλεοπτική εταιρία, εφόσον δε διαθέτουν και δεν μπορούν να αποδείξουν την οικονομική και επιχειρηματική τους αυτοτέλεια σε σχέση με τον συγγενή τους μέτοχο δεν μπορούν να κατέχουν ή να συμμετέχουν σε εταιρία που κατέχει τηλεοπτική άδεια. Τα πρόσωπα που συμμετέχουν σε τηλεοπτική εταιρία *«επιτρέπεται να μετέχουν σε εταιρία που κατέχει άδεια ίδρυσης τηλεοπτικού σταθμού ή σε επιχείρηση που εκδίδει ημερήσια εφημερίδα»*. Απαγορεύεται ωστόσο η *«επιχειρηματική συμμετοχή σε μέσα μαζικής ενημέρωσης σε περισσότερες από δύο κατηγορίες (τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδα)»*.

Η ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσου ενημέρωσης είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που δραστηριοποιείται στο πεδίο των δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (άρθρο 15 παρ. 2 Συντάγματος, όπως εξειδικεύεται με τον εκτελεστικό νόμο 3310/2005).

Η κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου της ΕΡΤ αναφορικά με την εκπομπή ραδιοφωνικών σημάτων συνετελέσθη νομοθετικά το 1987 με το νόμο 1730/87 (ΦΕΚ Α' 145), με πρωτοβουλία των Ο.Τ.Α.¹⁶ Ο ως άνω νόμος νομιμοποίησε τη μακροχρόνια «προϊστορία» της ερασιτεχνικής ιδιωτικής ραδιοφωνίας στα FM και κατέστησε πλέον δυνατή την ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών σταθμών από ιδιώτες. Εν συνεχεία με το π.δ. 25/88 (ΦΕΚ Α' 10) ετέθησαν οι όροι και οι προϋποθέσεις υπό τους οποίους χορηγείτο η σχετική άδεια. Ήδη οι σχετικές με τη ραδιοφωνία κοινής λήψης διατάξεις περιλαμβάνονται στο νόμο 2328/95 στον οποίο αναδιατυπώθηκαν οι περισσότερες από τις αρχικές διατάξεις.

¹⁶ Βλ. Λιοναράκη, Η συμβολή των Ο.Τ.Α. στην ανάπτυξη της Τοπικής Ραδιοφωνίας, Ραδιόφωνο και Τοπική Αυτοδιοίκηση, έκδοση ΕΕΤΑΑ 1988, σελ. 131. Βενιζέλο, Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη 1989, σελ. 73 επ.

1.3 Συναλλακτικές υποχρεώσεις των Μ.Μ.Ε.

Η καθιέρωση συναλλακτικών υποχρεώσεων είναι αναγκαία λόγω συγκεκριμένων κοινωνικοηθικών επιταγών, οι οποίες εκφράζονται μέσα από την έννομη τάξη και επιβάλλουν τη λήψη ειδικών μέτρων επιμελείας χάριν των τρίτων κοινωνιών του δικαίου. Οι δραστηριότητες του τύπου, αλλά και των ηλεκτρονικών μέσων, κυρίως της τηλεόρασης συνεπάγονται άσκηση κυριαρχίας στο πεδίο δράσεως της δημοσιότητας. Η τελευταία μπορεί να έχει ευνοϊκές ή καταστροφικές συνέπειες για την κοινωνική, ηθική και επαγγελματική εικόνα του προβαλλόμενου προσώπου, με συνέπεια ο αυξημένος κίνδυνος προσβολής του εννόμου αγαθού της προσωπικότητας να επιβάλλει την ανάγκη λήψεως από τα Μ.Μ.Ε. μέτρων με τα οποία θα περιορίζονται οι πιθανότητες επελεύσεως των κινδύνων.

α) Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον σεβασμού της προσωπικότητας και της ιδιωτικής σφαίρας.

Θεμελιώνονται στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ.1, 5 παρ.1, παρ. 5, 5^Α, 7 παρ.2, 9,9^Α, 15 παρ.2, 19 και 93 παρ.2 του Συντάγματος, που τριτενεργούν στις ΑΚ 57, 58, 59, 60, 281, 288, 914, 919, 920, ΚΠΔ 329 παρ. 1 και 330, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του ν. 1419/1984, ΠΚ 361-367, 369, 370 και 370^Α, στη Σύμβαση της Ρώμης, αρ. 3 παρ. 1β ν. 2328/95, ν. 2172/93, ν. 1730/87 και π.δ. 77/2003 (Κώδικας Δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών).¹⁷

β) Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον αληθείας.

Η Αλήθεια αποτελεί θεμελιώδες μέλημα των Μ.Μ.Ε. Η αρχή αυτή επιβάλλει το πριν από την ανακοίνωση έλεγχο της αλήθειας των πληροφοριών και των ειδήσεων. Το καθήκον αληθείας δεν σημαίνει πάντοτε ότι οι ισχυρισμοί είναι αντικειμενικά ακριβής και ανταποκρίνονται στην αντικειμενική αλήθεια. Η υποχρέωση συνίσταται στο καθήκον τηρήσεως της καλής πίστεως ως προς την ακρίβεια της είδησης και την επίδειξη της απαιτούμενης κατά της περιστάσεις

¹⁷ Βλ. Απόφαση Μονομελούς Πρωτοδικείου 17115/1985, ΝοΒ 37, σελ. 270, η οποία δέχτηκε προσβολή του θρησκευτικού συναισθήματος ως ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας σε περίπτωση προβολής κινηματογραφικής ταινίας που διακωμωδεί και χλευάζει τη ζωή του Χριστού.

επιμέλειας. Το καθήκον των Μ.Μ.Ε. στηρίζεται στη φιλαλήθεια και την ειλικρίνεια κατά τη μετάδοση των ειδήσεων, δηλαδή στην υποκειμενική αλήθεια.¹⁸ Το καθήκον αληθείας θεμελιώνεται στις διατάξεις των άρθρων 2 παρ.1Σ, 5 παρ.1 και 5^Α Σ, ΑΚ 920, 57, 59, 288, 281, 914, 919, 932, ΠΚ 363, 362, 365, π.δ. 77/2003 (Κώδικας δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών).

γ) Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον σεβασμού των απόψεων.

Το καθήκον σεβασμού των απόψεων επιβάλλει την καλόπιστη κριτική απόψεων που διατυπώθηκαν μέσω των Μ.Μ.Ε. και τη μετάδοση ανακοινώσεων ακόμα και αν δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος επανορθώσεως, με τις οποίες παρέχεται στο κοινό μια άλλη εκδοχή ενός θέματος που αποτέλεσε αντικείμενο προηγούμενης ανακοινώσεως, έστω και ανακριβής. Τόσο η αρχή της πολυφωνίας των Μ.Μ.Ε. όσο και ο σεβασμός της διαφοράς απόψεων θεμελιώνονται στα άρθρα 5 παρ.1, 5^Α, 10, 14 παρ.1, παρ.5 Σ σε συνδυασμό με τα αρ. 15 παρ.2, 5 παρ.1, στο αρ. 3 παρ. 11-13 του ν. 2328/95, στο ΑΚ 57, 281, 288 και στο π.δ. 77/2003 (Κώδικας δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών). Η αρχή του σεβασμού των απόψεων είναι συνυφασμένη με τη γενική δικαιοσύνη αρχή *audiatur et altera pars*, η οποία βρίσκει τη συνταγματική της απήχηση στην αρχή της προηγούμενης ακροάσεως (αρ. 20 παρ. 2 Σ).

δ) Υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον διαμορφώσεως της κοινής γνώμης.

Η ευθύνη των Μ.Μ.Ε. ως παραγόντων διαμορφώσεως της κοινής γνώμης δεν περιορίζεται στο καθήκον αληθείας ούτε στη συμβολή για το σχηματισμό της πολιτικής βουλήσεως των τηλεθεατών ή ακροατών. Από την επίδραση την οποία ασκεί στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ή ηθική ζωή της χώρας, πηγάζουν και οι αυξημένες ευθύνες των Μ.Μ.Ε. όσον αφορά στην παροχή πληροφοριών και γνώσεων καθώς και στην επίδραση και απήχηση των κάθε είδους δημοσιευμάτων στο κοινό.

¹⁸ Βλ. Απόφαση Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών 2114/1996, Αρμ. 1997, σελ. 1441, έκανε δεκτό ότι η επιλεκτική ανάγνωση σε τηλεοπτική εκπομπή αποσπάσματος κειμένου όπου φαίνεται ότι το κατονομαζόμενο πολιτικό πρόσωπο τήρησε στάση συμβιβασμού απέναντι στο στρατιωτικό καθεστώς της περιόδου 1967-1974, ενώ από ολόκληρο το έγγραφο προκύπτει το αντίθετο αποτελεί παράβαση του καθήκοντος αληθείας των Μ.Μ.Ε.

Οι υποχρεώσεις αυτές πηγάζουν από το χαρακτήρα της συνταγματικώς κατοχυρωμένης αρχής της ελευθερίας εκφράσεως μέσω των Μ.Μ.Ε. ως πολιτικού δικαιώματος το οποίο θεμελιώνεται στις διατάξεις των άρθρων 14 παρ.1 Σ σε συνδυασμό με το αρ. 15 παρ. 2 Σ, αρ. 1 παρ.2 και 3, 5 παρ.1, 5^Α, 29 παρ. 1 Σ, ΠΚ 367, π.δ. 77/2003 (Κώδικας δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών).

1.4 Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (Ε.Σ.Ρ.).

Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης συνεστήθη με το νόμο 1866/89 κατά το πρότυπο των Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών, δηλαδή ως ανεξάρτητη αρχή, μη υποκείμενη σε ιεραρχικό έλεγχο ή διοικητική εποπτεία κατά την άσκηση του αμέσου ελέγχου του κράτους στη ραδιοτηλεόραση που του είχε ανατεθεί με το νόμο αυτόν¹⁹.

Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές (Α.Δ.Α.) εμφανίζονται στην ελληνική έννομη τάξη το 1989, ως αρχές που διέπονται από το δημόσιο δίκαιο και αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση του γενικού συμφέροντος. Η ανεξαρτησία των Α.Δ.Α. έγκειται κυρίως στο γεγονός, ότι η δράση τους δεν υπόκειται σε ιεραρχικό έλεγχο ή κρατική εποπτεία. Ειδικότερα οι αρχές αυτές είναι επιφορτισμένες με αρμοδιότητες κανονιστικής φύσεως, ελεγκτικές αρμοδιότητες, αρμοδιότητες επιβολής κυρώσεων και γνωμοδοτικής και αποφασιστικής φύσεως αρμοδιότητες.

Το πεδίο δράσης των Α.Δ.Α. είναι περιορισμένο, διότι έχουν μεν κανονιστική αρμοδιότητα, αλλά δε νομοθετούν. Θεσπίζουν νέους κανόνες μόνο βάσει νομοθετικής εξουσιοδότησης, σύμφωνα με το άρθρο 43 παρ. 2 Σ. Ως προς την οιοονεί δικαστική αρμοδιότητα τους, οι Α.Δ.Α. περιορίζονται στην επιβολή διοικητικών κυρώσεων. Όπως πρόστιμα ή ανάκληση της άδειας λειτουργίας. Οι πράξεις τους υπόκεινται σε έλεγχο νομιμότητας. Μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001 κατοχυρώθηκαν συνταγματικά πέντε Ανεξάρτητες Αρχές (άρθρο 15 παρ. 2 Σ, άρθρο 1 παρ. 1 ν. 2863/2000) ανάμεσά τους και το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, των οποίων τα μέλη βάσει του άρθρου 101 Α Συντάγματος διέπονται από προσωπική και

¹⁹ Βλ. ΣΤΕ (Ολ.) 872/92, Το Σ 1992, 142, το οποίο αποφάνθηκε ότι ως Ανεξάρτητη πλέον αρχή το Ε.Σ.Ρ. δε συγκαταλέγεται στα (κοινά) συλλογικά όργανα της διοικήσεως κατά την έννοια του ν. 1840/90.

λειτουργική ανεξαρτησία (ν. 3051/2002). Το Ε.Σ.Ρ. αναδιοργανώθηκε με το ν. 3310/2005.

Ο προληπτικός και κατασταλτικός έλεγχος των δαπανών του Ε.Σ.Ρ. διενεργείται από το Ελεγκτικό Συνέδριο (αρ. 1 παρ. 2 ν. 2863/2000). Η διοικητική και επιστημονική υποστήριξη του Ε.Σ.Ρ. οργανώνεται, σύμφωνα με το αρ. 7 ν. 2863/2000, στα ακόλουθα τμήματα:

- α) Τμήμα Νομιμότητας και Χορήγησης Αδειών.
- β) Τμήμα Ελέγχου Διαφάνειας.
- γ) Τμήμα Ποιότητας Προγραμμάτων.
- δ) Τμήμα Διοικητικής Μέριμνας και Τεχνικής Υποστήριξης.

Το Ε.Σ.Ρ. συγκροτείται από επτά μέλη, εκ των οποίων ένα ορίζεται ως Πρόεδρος και ένα ως Αντιπρόεδρος. Λειτουργεί ως συλλογικό διοικητικό όργανο, οι αποφάσεις του οποίου πρέπει να έχουν πλήρη και ειδική αιτιολογία και να τελούν σε πλήρη αντιστοιχία με το περιεχόμενο των πρακτικών που τηρήθηκαν στην αντίστοιχη συνεδρίαση. Σύμφωνα με το νόμο 2863/2000 οι αποφάσεις του Ε.Σ.Ρ. αποτελούν εκτελεστές διοικητικές πράξεις και τίτλοι εκτελεστοί.

Με την αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001 προστέθηκαν στην παράγραφο 9 του άρθρου 14 ειδικές διατάξεις για τη διασφάλιση της διαφάνειας και της πολυφωνίας στην ενημέρωση. Οι οποίες μολονότι συμπεριελήφθησαν στο άρθρο 14 του Συντάγματος καταλαμβάνουν και την ραδιοτηλεόραση που ρυθμίζεται κατά τα λοιπά στο άρθρο 15 Σ. Οι ειδικότερες ρυθμίσεις για τον τύπο στο άρθρο 13 παρ. 13 ν. 2328/1995 και για τη ραδιοτηλεόραση στους νόμους 2328/1995 και 2644/1998, που εξακολουθούν να ισχύουν και μετά την αναθεώρηση βάσει του άρθρου 112 παρ. 1 Σ. Για τη διαφάνεια οι νέες διατάξεις προβλέπουν ότι : *«Η ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσω των ενημέρωσης είναι ασυμβίβαστα με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που αναλαμβάνει έναντι του Δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου δημοσίου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών. Η απαγόρευση του προηγούμενου εδαφίου καταλαμβάνει και κάθε είδους παρένθετα πρόσωπα, όπως συζύγους, συγγενείς,*

οικονομικά εξαρτημένα άτομα ή εταιρίες. Νόμος ορίζει τις ειδικότερες ρυθμίσεις, τις κυρώσεις, που μπορεί να φτάνουν μέχρι την ανάκληση της άδειας ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού και μέχρι την απαγόρευση σύναψης ή την ακύρωση της σχετικής σύμβασης, καθώς και τους τρόπους ελέγχου και τις εγγυήσεις αποτροπής των καταστρατηγήσεων των προηγούμενων εδαφίων».²⁰ Σε εκτέλεση των επιταγών αυτών του Συντάγματος εκδόθηκε αρχικά ο ν. 3021/2002 και εν συνεχεία ο ν. 3310/2005, ο οποίος προσδιορίζει ειδικότερα τις ασυμβίβαστες ιδιότητες δραστηριοποίησης στο χώρο των Μ.Μ.Ε. και των δημοσίων συμβάσεων καθώς και τις έννομες συνέπειες της κατοχής αυτών των ασυμβίβαστων ιδιοτήτων.

Η κατοχή ασυμβίβαστων ιδιοτήτων επισύρει την επιβολή διοικητικών κυρώσεων από το Ε.Σ.Ρ. , που προβλέπονται στο άρθρο 7 ν. 3310/2005. Παρά το γεγονός ότι το Σύνταγμα αναγνωρίζει στο Ε.Σ.Ρ. την αποκλειστική αρμοδιότητα άσκησης του άμεσου ελέγχου του κράτους στη ραδιοτηλεόραση, ο νόμος 3310/2005, ο οποίος αποτελεί εκτελεστικό νόμο του αρ. 14 παρ. 9 Σ, αναθέτει στο Ε.Σ.Ρ. τον έλεγχο της διαφάνειας στον ευρύτερο τομέα των μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας γενικά καθιστώντας το αρμόδιο για τον έλεγχο και του τύπου. Το Ε.Σ.Ρ. αποτελεί επίσης και ελεγκτή και εγγυητή της πολυφωνίας και της διαφάνειας στο χώρο των μέσων μαζικής ενημέρωσης γενικότερα. Το ασυμβίβαστο παράλληλης δραστηριοποίησης στο πεδίο των Μ.Μ.Ε. και των δημοσίων συμβάσεων συνιστά περιορισμό των ελευθεριών που κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Το Ε.Σ.Ρ. είναι πλέον αποκλειστικώς αρμόδιο για την προκήρυξη αδειών ίδρυσης, εγκατάστασης και λειτουργίας ιδιωτικών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών ελεύθερης λήψης και αδειών παροχής συνδρομητικών τηλεοπτικών υπηρεσιών μέσω επίγειων αποκλειστικά πομπών, καθώς και για τη χορήγηση, ανανέωση, τροποποίηση και ανάκληση της άδειας ίδρυσης και λειτουργίας ιδιωτικού τηλεοπτικού και ραδιοφωνικού σταθμού. Η διαδικασία για τη χορήγηση της άδειας ρυθμίζεται για μεν την ιδιωτική τηλεόραση και ραδιόφωνο ελεύθερης λήψης στο ν. 2328/1995, για δε τη συνδρομητική τηλεόραση και ραδιόφωνο στο ν. 2644/1998. Σε αντίθεση με την τηλεόραση και το ραδιόφωνο ελεύθερης λήψης, για την παροχή προς

²⁰Ενόψει του σημαντικού περιορισμού που η θέσπιση των εν λόγω ασυμβίβαστων συνεπάγεται σε ατομικά δικαιώματα (ιδίως του αρ. 5 Σ), βλ. Κίκη, οπ. π., σελ. 202 επ., Χαραλάμπη, Σκέψεις σχετικά με τα ζητήματα διαφάνειας, τις «Ασυμβίβαστες Ιδιότητες» και τον «Βασικό Μέτοχο», ΔΙΜΕΕ 1 (2004), σελ. 31.

το κοινό συνδρομητικών υπηρεσιών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών υπηρεσιών απαιτείται πέραν της άδειας και σύμβαση παραχώρησης με το Ελληνικό Δημόσιο (άρθρο 1 παρ. 2 και 3 ν. 2644/1998).

Το Ε.Σ.Ρ ελέγχει και την προέλευση των μέσων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων που κατέχουν ή ζητούν άδεια ίδρυσης τηλεοπτικού σταθμού. Με το Π.Δ. 310/1996 προβλέφθηκε η σύσταση του Τμήματος Ελέγχου Διαφάνειας του Ε.Σ.Ρ. , το οποίο ασχολείται με τον έλεγχο τήρησης των κανόνων της ισχύουσας νομοθεσίας για τη διαφάνεια στο χώρο των Μ.Μ.Ε. Ακόμα το Ε.Σ.Ρ. μπορεί να ζητήσει από οιονδήποτε τηλεοπτικό σταθμό να προσκομίσει εντός 30 ημερών έγγραφα που αποδεικνύουν την καταβολή των αμοιβών για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί των προβαλλόμενων εκπομπών (αρ. 6 παρ. 6 ν. 1866/1989, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 παρ. 24 ν. 2328/1995). Το Ε.Σ.Ρ. διατυπώνει γνώμη για τα πρόσωπα που πρόκειται να διορισθούν στις θέσεις του Προέδρου, του Αντιπροέδρου και των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Ε.Ρ.Τ. Α.Ε. , εκτός από τον εκπρόσωπο των εργαζομένων (αρ. 3 παρ. 4 ν. 1866/89, όπως αντικαταστάθηκε από το αρ. 1 παρ. 2 ν. 2173/93).

Τα μέλη του Ε.Σ.Ρ. υπέχουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους αστική, ποινική και πειθαρχική ευθύνη. Το Ε.Σ.Ρ. βάσει του ν. 1866/1989 αποτελεί ανεξάρτητη διοικητική αρχή, την οποία αναγνώρισε ρητώς και το Συμβούλιο της Επικρατείας (αποφάσεις του ΣτΕ 930/90 και 872/92. Συγκεκριμένα το ΣτΕ διατύπωσε την άποψη ότι αποφασιστικής σημασίας για το χαρακτηρισμό του ΕΣΡ ως Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής είναι το γεγονός ότι: «ασκεί αυτό τούτον τον άμεσον, κατά την ως άνω συνταγματικήν διάταξιν, έλεγχον του κράτους επί της ραδιοφωνίας και της τηλεοράσεως, δια την εξασφάλισιν της αντικειμενικότητος, της ισότητος των όρων και της προαγωγής της ποιότητας των προγραμμάτων, καθώς και της εκφράσεως της πολυφωνίας και της τηρήσεως της δημοσιογραφικής δεοντολογίας»²¹. Στη συνέχεια ο νόμος 2863/2000 ενδυνάμωσε σε σημαντικό βαθμό την ανεξαρτησία του Ε.Σ.Ρ. χωρίς όμως να διαρρήξει ολότελα τους δεσμούς της πολιτικής εξουσίας της πολιτείας με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Οι πράξεις του Ε.Σ.Ρ με τις οποίες χορηγείται, ανανεώνεται ή ανακαλείται η άδεια εγκαταστάσεως και λειτουργίας τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών σταθμών ή

²¹ Βλ. ΣτΕ 872/92, Διδικ 1992, σελ. 306.

επιβάλλονται διοικητικές κυρώσεις σε βάρος τους ύστερα από προηγούμενη ακρόαση των ενδιαφερομένων συνιστούν εκτελεστές ατομικές διοικητικές πράξεις που υπόκεινται σε προσβολή με το ένδικο βοήθημα της αιτήσεως ακυρώσεως ενώπιον του ΣτΕ (αρ. 95 παρ. 1 στοιχ. Α Συντ., 45 παρ. 1 κωδ. π.δ. 18/89 και 5 παρ 8 ν. 2863/2000).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο :

1.ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ.

1.1 Ορισμός του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και νομική σημασία της δημοσιογραφικής ιδιότητας.

Αναφέρθηκε πιο πάνω ότι ο τύπος με την στενή έννοια του όρου αποκαλείται η τυπογραφία, η δημοσιογραφία στο σύνολό της, ενώ υπό μία στενότερη ακόμη υποκειμενική έννοια σημαίνει το δημοσιογραφικό τύπο. Ως δημοσιογραφία θα μπορούσαμε να ορίσουμε τη συγγραφική εκείνη δραστηριότητα που εκδηλώνεται με τις εφημερίδες, τα περιοδικά, το ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Πρόκειται για την επικοινωνιακή εκείνη επιστήμη, που από τη μία μεριά συλλέγει, καταγράφει και προβάλλει ή δημοσιεύει ειδήσεις, και από την άλλη ασκεί μια κριτική κι έλεγχο προς κάθε κατεύθυνση²².

Σε ό,τι αφορά ειδικότερα στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, η παρ. 8 του άρθρου 14 Σ. προβλέπει ότι «νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος»²³. Η αναγραφή από το νόμο ορισμένων προσόντων για τους εξ' επαγγέλματος δημοσιογράφους δεν αποτελεί προληπτικό μέτρο, καθώς δεν περιορίζει την έκδοση εφημερίδας ή εντύπου, ενώ γίνεται για το κοινό συμφέρον²⁴. Κάθε χώρα έχει έναν ορισμό για το δημοσιογράφο. Στη Γαλλία π.χ. «επαγγελματίας δημοσιογράφος είναι εκείνος που έχει για κύρια απασχόληση, κανονική και αμειβόμενη, την άσκηση του επαγγέλματος του σε μία ή περισσότερες ημερήσιες ή περιοδικές εφημερίδες ή περισσότερα πρακτορεία τύπου (ειδήσεων) και που από την απασχόλησή του αυτή έχει και τα κύρια έσοδά του».

²² Βλ. Σκλαβούνη Γ.Ν. «Εισαγωγή στην επιστήμη της δημοσιογραφίας», σελ. 23.

²³ Η διάταξη αυτή που κατάγεται από το Σ. του 1952 (άρθρο 14 παρ. 6), αποσκοπεί στην ανύψωση του τύπου, καθώς η πολιτεία πρέπει να προστατεύσει το λειτουργήμα του δημοσιογράφου από εκείνους που δεν είναι άξιοι (σχετικά, βλ. έκθεση προς τη Βουλή του Προέδρου της επιτροπής του ΧΘ΄ Ψηφίσματος). Υποστηρίζεται όμως ότι από τη στιγμή που η πολιτεία αποφασίζει ποιοι δημοσιογράφοι είναι άξιοι και ποιοι ανάξιοι του λειτουργήματός τους, παύει να υπάρχει ελευθερία του τύπου (Δαγτόγλου).

²⁴ Αναλυτικά βλ. Κόνταξη Α.Κ. ό.π. σελ. 426 επ., όπου σχετικά με την έννοια και τις διακρίσεις της λογοκρισίας.

Στη χώρα μας, το καταστατικό της ΕΣΗΕΑ ορίζει κάποιες προϋποθέσεις μόνο ως προς την κτήση της ιδιότητας του μέλους της, στις οποίες θα αναφερθούμε κατωτέρω. Για το λόγο αυτό, θα καταφύγουμε στον ορισμό που δίνει η Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων, η οποία προβλέπει στη σύμβαση ότι «επαγγελματίας δημοσιογράφος καθορίζεται κάθε πρόσωπο που η κύρια, κανονική, ή αμειβόμενη δραστηριότητα του συνίσταται στη συνεισφορά του με το κείμενο, τον προφορικό λόγο, ή την εικόνα, σε μία ή περισσότερες εκδόσεις του γραπτού τύπου ή του οπτικού-ακουστικού και που αυτή η δραστηριότητα του εξασφαλίζει τα κύρια έσοδά του». Παράλληλα, γίνεται στη διεθνή πρακτική διαχωρισμός μεταξύ του δημοσιογράφου και του αρχισυντάκτη. Ο τελευταίος χαρακτηρίζεται από διπλή εξάρτηση, καθώς αποτελεί μεν μέρος του συντακτικού προσωπικού, που διευθύνει και εμψυχώνει, ενώ ταυτόχρονα οι διοικητικές του λειτουργίες τον τοποθετούν δίπλα στον εργοδότη, στον ιδιοκτήτη της εφημερίδας ή τον εκπρόσωπό του. Για το λόγο αυτό η θέση του δεν περιλαμβάνεται πάντα στο πεδίο εφαρμογής των συλλογικών συμβάσεων ούτε στην κλίμακα των αμοιβών²⁵.

Περαιτέρω σε ότι αφορά στη νομική σημασία της ιδιότητας του δημοσιογράφου, θα πρέπει να τονισθεί εδώ ότι δεν πρόκειται για δημοσίους λειτουργούς ή, όπως αλλιώς λέγεται, για «όργανα του κράτους». Οι δημοσιογράφοι δε μπορούν να είναι δημόσιοι υπάλληλοι, καθώς δε βρίσκονται σε καμία ιδιαίτερη έννομη σχέση δημοσίου δικαίου και δη σχέση εξουσίας ή υποταγής, προς το κράτος. Αντιθέτως, αν είναι εκδότες είναι απλά ελεύθεροι επαγγελματίες, ενώ αν είναι συντάκτες βρίσκονται σε σχέση με τον εκδότη, όχι το κράτος, η οποία αποτελεί απλή σχέση ιδιωτικού δικαίου και ειδικότερα σχέση μισθώσεως υπηρεσιών. Παράλληλα, δεν υπάρχει για τους δημοσιογράφους η προστατευτική εκείνη διάταξη, η οποία εξασφαλίζει από τον κίνδυνο στον οποίο εκτίθενται όσοι καλούνται ενώπιον των δικαστικών αρχών να καταθέσουν για γεγονότα τα οποία έχουν σχέση με την επαγγελματική τους απασχόληση, με πληροφορίες που έχουν, με τα πρόσωπα που τις παρέχουν κ. τ. λ., όπως ισχύει για τους δημοσίους υπαλλήλους²⁶.

Τέλος, δεν υπάρχει για τους δημοσιογράφους η νόμιμη εκείνη εξασφάλιση, που τους προστατεύει από κάθε είδους πιέσεις και εξαναγκασμούς που ασκούν όχι

²⁵ Σχετικά Λαμπρόπουλος Β.Α. «Πρόκληση για δημοσιογραφική δεοντολογία», σελ. 41 επ.

²⁶ α. 212 ΚΠΔ. Για τη διάταξη αυτή θα γίνει λόγος παρακάτω σχετικά με το δημοσιογραφικό απόρρητο.

μόνο οι επισήμως διευθύνοντες του τύπου (εκδότες – ιδιοκτήτες), αλλά ακόμη και τρίτοι, οι οποίοι μπορούν να προβαίνουν σε κάποιες περιπτώσεις σε ανάλογες ενέργειες πίεσεων και εξαναγκασμών (π. χ οι συνδρομητές ή το αναγνωστικό κοινό γενικότερα). Ειδικότερη και εκτενέστερη αναφορά στη σχέση μεταξύ εκδότη και δημοσιογράφου θα γίνει παρακάτω αναφορικά με την ελευθερία του δημοσιογράφου, τα όρια και τους περιορισμούς αυτής. Αντιθέτως, σε ό, τι αφορά στους δημοσίους υπαλλήλους, έχουν διαγραφεί ακριβώς τα όρια εντός των οποίων παύει να υπάρχει η όποια υποχρέωση υπακοής αυτών. Συνεπώς, για όλους τους παραπάνω λόγους γίνεται ορθά δεκτό ότι οι δημοσιογράφοι δεν εντάσσονται στις κατηγορίες των δημοσίων υπαλλήλων²⁷.

1.2 Αποστολή και ηθικός κώδικας του δημοσιογράφου.

Η αποστολή του δημοσιογράφου είναι καθ' όλα κοινωνική και ως κοινωνική θα πρέπει να αντιμετωπίζεται από το δημοσιογράφο που απευθύνεται καθημερινά στον πολίτη. Πρόκειται για «υποχρέωση» που απορρέει από την ίδια τη φύση του επαγγέλματός του και με αυτήν τη συλλογιστική θα πρέπει να καλλιεργεί την εργασιακή του απασχόληση. Σχετικά έχουν αναφερθεί τα εξής: « Ο δημοσιογράφος δεν είναι ούτε μπορεί να ταυτίζεται με τον πληρωμένο κονδυλοφόρο, που γράφει καθ' υπαγόρευση του κυρίου του. Ο δημοσιογράφος ασκεί ένα υψηλό λειτούργημα, έχει μια ιδιάζουσα και προσωπική ευθύνη απέναντι στην κοινή γνώμη – κι αυτήν πολλές φορές την εκπληρώνει αντιμετωπίζοντας μύριους κινδύνους» (Λ. Κύρκος).

Συνεπώς, η αποστολή του δημοσιογράφου είναι **κοινωνική**, καθώς προβάλλει αξίες και αρετές, **ηθική** γιατί προβάλλει την ελευθερία και πληροφόρηση αντικειμενικά, **πολιτιστική** γιατί προβάλλει προτάσεις κι απόψεις για τη διάσωση της εθνικής κληρονομιάς και συμβάλλει στην ανάπτυξη και καλλιέργεια διαφόρων φορέων πολιτιστικού, καλλιτεχνικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα, και **ιστορική**, γιατί προβάλλει διάφορες «συμπεριφορές» που πραγματοποιούνται από προσωπικότητες κι αποτελούν «συνιστώσες» εξέλιξης της ανθρωπότητας, της επιστήμης και της εξέλιξης

²⁷ Αναλυτικά βλ. Καραμούντζου Α. «Η αρμοδιότης επί των αδικημάτων του τύπου και η νομική σημασία της δημοσιογραφικής ιδιότητας», σελ. 50 επ.

ενός κράτους. Έτσι η αποστολή του δημοσιογράφου εμφανίζεται πολύπλευρη, χαρακτηριζόμενη από ποικίλες εκφάνσεις.

Σχετικά με μία από τις εκφάνσεις αυτές, την ηθική πλευρά της αποστολής του κρίνεται σκόπιμο να εκτεθεί στο σημείο αυτό ο ηθικός κώδικας του δημοσιογράφου, ο οποίος απαρτίζεται από 10 αρχές, σύμφωνα με τη Συμβουλευτική Συνέλευση των Διεθνών και Περιφερειακών Οργανώσεων των Δημοσιογράφων, που ψηφίστηκε το Νοέμβριο του 1983. Οι αρχές αυτές είναι οι εξής:

- Το δικαίωμα του λαού να δέχεται σωστή, αληθινή πληροφόρηση.
- Η προσήλωση του δημοσιογράφου στην αντικειμενική πραγματικότητα.
- Η κοινωνική ευθύνη του δημοσιογράφου.
- Η επαγγελματική ακεραιότητα του δημοσιογράφου.
- Η πρόσβαση και η συμμετοχή του κοινού στα μέσα μαζικής επικοινωνίας.
- Ο σεβασμός των καθολικών, οικουμενικών, αξιών και της πολλαπλότητας των πολιτισμών.
- Ο σεβασμός του δημοσίου συμφέροντος.
- Η εξάλειψη του πολέμου και κάθε άλλης μεγάλης μάστιγας στην οποία αναμετρείται η ανθρωπότητα.
- Η προαγωγή μιας νέας τάξης της πληροφόρησης και της επικοινωνίας²⁸.

1.3 Πνευματική ιδιοκτησία της δημοσιογραφικής ύλης.

Η διερεύνηση της νομικής φύσης του δημοσιογραφικού λόγου, ως πνευματικού έργου ή όχι, αντανakλά το έννομο συμφέρον της προστασίας της δημοσιογραφικής παραγωγής και κατοχύρωσης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, καθώς η σχετική διάταξη του άρθρου 14 παρ. 8 Σ. έχει μείνει ανενεργός, αλλά και αυτό της ελεύθερης πρόσβασης του κοινού στην πληροφόρηση. Οι πληροφορίες, με τη μορφή κυρίως των ειδήσεων, των επίκαιρων δηλαδή γνώσεων που στοχεύουν στην πρώτη δημοσιοποίηση, βασικά εργαλεία της δημοσιογραφίας, αποτελούν συχνά αντικείμενο πειρατείας. Για το λόγο αυτό, τόσο οι φορείς των πληροφοριών, που συνιστούν έννομα αγαθά με εσωτερική οικονομική αξία, όσο και εκείνα που τις διαδίδουν, είναι ανάγκη να προστατεύονται αποτελεσματικά.

²⁸ Βλ. Σκλαβούνη Γ.Ν. «Περιοδικός Τύπος», σελ. 25 επ.

Ως δημοσιογραφική ύλη θεωρούμε οτιδήποτε δημοσιεύεται ή πρόκειται να δημοσιευθεί σε εφημερίδα ή περιοδικό, το οποίο παράγεται αποκλειστικά από το τμήμα συντάξεως του εντύπου και βρίσκεται εντός των σκοπών αυτού. Στην εσωτερική έννομη τάξη ο δημοσιογράφος δεν είναι εξοπλισμένος με επαγγελματικό απόρρητο²⁹ ούτε έχει τη δυνατότητα άρνησης μαρτυρίας ενώπιον του δικαστηρίου, καθώς οι δημοσιογράφοι, ως επαγγελματική κατηγορία, δεν υπάγονται στις διατάξεις των άρθρων 371 Π.Κ. και 212 Κ.Π.Δ.

Η ιδιομορφία της πνευματικής ιδιοκτησίας της δημοσιογραφικής ύλης αφορά στο ειδησεογραφικού περιεχομένου μέρος αυτής, το οποίο συνδέεται αμέσως ή εμμέσως με την επικαιρότητα, και έγκειται (η ιδιομορφία) στο ομοιόμορφο της παρουσιάσεως των γεγονότων από τις εφημερίδες. Το ομοιόμορφο, και κάποιες φορές όμοιο, θα μπορούσε σε άλλες περιπτώσεις να στοιχειοθετήσει την προσβολή των προϊόντων της πνευματικής ιδιοκτησίας. Για το λόγο αυτό, έχει υποστηριχθεί ότι η πνευματική ιδιοκτησία της είναι ιδιαίζουσα και δεν μπορεί να ερευνηθεί υπό το πρίσμα των γενικών περί της πνευματικής ιδιοκτησίας αρχών³⁰.

Βάσει του άρθρου 2 παρ. 8 Συμβάσεως της Βέρνης «για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων», που έχει κυρωθεί με το ν. 100/1975, δεν εφαρμόζεται προστασία προς όφελος του πνευματικού δημιουργού σχετικά με τα νέα της ημέρας ή με γεγονότα που έχουν χαρακτήρα απλώς δημοσιογραφικών πληροφοριών. Συνεπώς, οι ειδήσεις και πληροφορίες δεν αποτελούν, καταρχάς, προστατευόμενο πνευματικό έργο. Κρίσιμα στοιχεία που μπορούν να καταστήσουν ένα δημοσιογραφικό έργο πνευματικό, αποτελούν η πρωτότυπη συλλογή και διάταξη των πληροφοριών, καθώς και η πρωτότυπη γραφή και ανάλυση περιεχομένου.

Σχετικά με την παράθεση δημοσιογραφικών αποσπασμάτων και τον εμπλουτισμό δημοσιογραφικών κειμένων με αποσπάσματα άλλων έργων, εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 10 Συμβάσεως της Βέρνης και 19 ν. 2121/1993. Βάσει αυτών η παράθεση είναι νόμιμη εφόσον είναι σύμφωνη προς τα χρηστά ήθη και δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό, ενώ θα πρέπει να συνοδεύεται και από την ένδειξη της πηγής. Παράλληλα, λόγω της οικονομικής αξίας που ενσωματώνουν, όπως αναφέρθηκε, οι ειδήσεις, όταν αποκαλύπτονται έγκαιρα και

²⁹ Ως προς το δημοσιογραφικό απόρρητο διεξοδική αναφορά κατωτέρω, όπου παρατίθεται και η άποψη περί αναγνώρισεως αυτού.

³⁰ Βλ. Κρίππα Γ.Η. «Η πνευματική ιδιοκτησία της δημοσιογραφικής ύλης» Αρχ. Νομ. ΙΘ' σελ. 331 επ.

είναι επίκαιρες, η «πειρατεία» μετά τη δημοσίευσή τους ενδέχεται να θεωρηθεί πράξη αθέμιτου ανταγωνισμού και τιμωρείται βάσει των διατάξεων του ν. 146/1914.

Ένα δημοσιογραφικό έργο χαρακτηρίζεται αυθεντικό και πρωτότυπο, και συνεπώς αποτελεί αντικείμενο πνευματικής ιδιοκτησίας, βάσει της μορφής και του τρόπου έκφρασης κατά την παράθεση των ειδήσεων και όχι βάσει της χρονικής προτεραιότητας κατά την αποκάλυψη αυτών. Σε περιπτώσεις πρωτότυπης γραφής, έκφρασης και ανάλυσης περιεχομένου, ο δημοσιογράφος καθίσταται, όπως προαναφέρθηκε, πνευματικός δημιουργός και έχει περιουσιακά και ηθικά δικαιώματα επί του έργου του. Τα πρώτα αναφέρονται στην απόφαση για το χρόνο και τρόπο κυκλοφορίας του έργου, την αναγνώριση πατρότητας, το σεβασμό της ακεραιότητας, την τροποποίηση του περιεχομένου και την ανάκληση της κυκλοφορίας του έργου³¹.

Τα ηθικά δικαιώματα παραμένουν ανεκχώρητα στο πρόσωπο του δημοσιογράφου, ενώ η άσκηση των περιουσιακών ποικίλει ανάλογα με το αν αυτός έχει συνάψει σχέση έργου ή εργασίας με τον ιδιοκτήτη του μέσου. Ειδικότερα, έχει υποστηριχθεί³² ότι, εφόσον αντικείμενο της συμβάσεως εργασίας δημοσιογράφου αποτελεί η προς τον εκδότη παροχή δημοσιογραφικής ύλης προς δημοσίευση με οποιονδήποτε τρόπο, η ύλη αυτή ανήκει στον εκδότη και όχι στον δημοσιογράφο. Συνεπώς ο τελευταίος αδυνατεί να παραχωρήσει το αντικείμενο της συμβάσεως αυτής με τον εκδότη-εργοδότη σε άλλο έντυπο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η προστασία της δημοσιογραφικής ύλης εκτείνεται πολύ πριν από τη δημοσίευση.

1.4 Απαγόρευση ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.

Στην παράγραφο 6 άρθρου 14 Σ. ορίζονται τα εξής: «Το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μια πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της εκδόσεως του εντύπου και σε βαριές περιπτώσεις την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε, όπως νόμος ορίζει. Η παύση ή η απαγόρευση αρχίζουν αφότου η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη».

³¹ Για την πνευματική ιδιοκτησία των δημοσιογράφων Βλ. Κίκη Γ. «Δίκαιο της πληροφόρησης», σελ. 47 επ.

³² Βλ. Κρίππα Γ.Η. ό.π., όπου ενδιαφέρουσα και η παράθεση της διακρίσεως σε acts και news της αμερικάνικης θεωρίας περί πνευματικής προστασίας της δημοσιογραφικής ύλης.

Η παράγραφος 3 του άρθρου 14 απαγορεύει την κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν είτε μετά την κυκλοφορία. Κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η κατάσχεση μετά την κυκλοφορία του εντύπου, καθώς το Σύνταγμα μας απαγορεύει τα προληπτικά μέτρα (αρ. 14 παρ. 2 εδ. β' Σ), μόνο για ορισμένες ρητά αναφερόμενες περιπτώσεις. Συγκεκριμένα επιτρέπεται η κατάσχεση για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας³³, για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για θέματα εθνικής ασφάλειας και για άσεμνα δημοσιεύματα.

Η διάταξη της παραγράφου 6 του άρθρου 14, που ορίζει τα σχετικά με την απαγόρευση ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, αποτελεί δραστικό περιορισμό της ελευθερίας ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Πρόκειται για ρύθμιση την οποία το Σύνταγμα του 1975 υιοθέτησε από το Σύνταγμα του 1986 ούτε με την πρόσφατη αναθεώρηση του 2001.

1.5 Ελευθερία του δημοσιογράφου απέναντι στον εκδότη-ιδιοκτήτη.

Οι σχέσεις μεταξύ εκδότη-ιδιοκτήτη και συντάκτη αποτελούν κατά βάση σχέσεις ιδιωτικού δικαίου, ρυθμιζόμενες με ατομικές ή συλλογικές συμβάσεις εργασίας, οι οποίες όμως πρέπει να διαμορφώνονται και να ερμηνεύονται υπό το φως της συνταγματικής κατοχύρωσεως της ελευθερίας του τύπου. Το δικαίωμα καθορισμού της κατευθύνσεως του εντύπου, του ιδεολογικού του προσανατολισμού, ανήκει αποκλειστικά στον εκδότη-ιδιοκτήτη, ο οποίος προσλαμβάνει το συντάκτη προκειμένου να παράσχει εργασία ορισμένης, συγκεκριμένης εκ των προτέρων, φύσεως.

Συνεπώς ο δημοσιογράφος δεν μπορεί να επικαλεσθεί την ελευθερία του τύπου, την ελευθερία εκφράσεως και την πολιτική του ελευθερία έναντι του εκδότη-ιδιοκτήτη, γιατί αυτό θα διέλυε την οργάνωση του συγκεκριμένου εντύπου και θα διαχώριζε τον επιχειρηματικό κίνδυνο του ιδιοκτήτη-εκδότη από το διευθυντικό του δικαίωμα. Έτσι είναι νόμιμη η απαίτηση εκδότη πολιτικής εφημερίδας για τη συγγραφή άρθρου πολιτικού περιεχομένου, η οποία αποτελεί αφενός συγκεκριμένη μορφή εξαρτημένης εργασίας δημοσιογράφου, αντικείμενο της εργασιακής σχέσης δημοσιογράφου-εκδότη. Στην περίπτωση αυτή, η υποχρέωση ευθυγράμμισης πολιτικού συντάκτη με την πολιτική γραμμή του εντύπου, εφόσον προσελήφθη για να

³³ Βλ. σχετικά Α.Π. 219/87, ΝοΒ 35 σελ. 412, Α.Π. 458/87 ΝοΒ 35 σελ. 1433 και Α.Π. 285/88, ΝοΒ 36 σελ. 774.

προσφέρει τις δημοσιογραφικές του υπηρεσίες υπέρ συγκεκριμένης πολιτικής κατεύθυνσης, δεν αντίκειται στην πολιτική ελευθερία. Ο εργοδότης-ιδιοκτήτης δεν αξιώνει από τον εργαζόμενο δημοσιογράφο να προβεί σε ενέργεια που βρίσκεται έξω από το περιεχόμενο της σχέσεως εργασίας³⁴.

Έχει, άλλωστε υποστηριχθεί ότι ο εργαζόμενος έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τις ιδέες του μέσα στην επιχείρηση καθώς και το δικαίωμα να τις διαδίδει. Η ελευθερία διάδοσης όμως υπόκειται σε σημαντικούς περιορισμούς, καθώς δεν επιτρέπεται η διάδοση να παραβιάζει τις υπόλοιπες υποχρεώσεις που απορρέουν από την εργασιακή σχέση. Ειδικότερα στις επιχειρήσεις που επιδιώκουν συγκεκριμένο σκοπό, όπως π.χ. η έκδοση ενός εντύπου συγκεκριμένου περιεχομένου, η ελευθερία γνώμης υπόκειται σε ευρύτερους ακόμη περιορισμούς. Εκεί ο εργαζόμενος δεν επιτρέπεται με την έκφραση και ιδιαίτερα με τη διάδοση των πεποιθήσεών του να έρχεται σε συστηματική αντίθεση με τους επιδιωκόμενους από την εκμετάλλευση σκοπούς³⁵.

1.6 Η ύπαρξη κανόνων δεοντολογίας ως διασφάλιση της ελευθερίας έκφρασης του δημοσιογράφου.

Αναφορικά με το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας, έχει υποστηριχθεί ότι το άρθρο 14 παρ.2 Σ που το κατοχυρώνει θα πρέπει να προσεγγισθεί από δύο σκοπιές: τόσο από την αναζήτηση των παρεχόμενων εξουσιών στους φορείς του τύπου ως συνταγματικά καθορισμένης δραστηριότητας και της προστασίας που μπορούν να τύχουν τα υποκείμενά του (ατομικό δικαίωμα), όσο και από την οριοθέτηση της έκτασης και της κοινωνικής διάστασης του τύπου ως λειτουργικά αναγκαίας διαδικασίας (λειτουργική διάσταση του τύπου). Το θέμα της δημοσιογραφικής δεοντολογίας συνδέεται με τη δεύτερη αυτή διάσταση ως ζήτημα που αφορά τη θέσπιση ορίων για τα κύρια υποκείμενα του δικαιώματος³⁶.

Η δεοντολογία, έννοια γενική και αόριστη, που παραπέμπει κυρίως στο πεδίο της ηθικής, αποτελεί τομέα για τον καθορισμό του οποίου ο οποιοσδήποτε νομοθέτης

³⁴ Σχετικά βλ. Δημητρόπουλου Α.Γ. ό.π. σελ. 911 επ. για τη θεσμική εφαρμογή των αμυντικών δικαιωμάτων και 1089-1090 για τον τύπο ειδικότερα και του ιδίου «Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία. Συμβολή στο πρόβλημα της τριτενέργειας», σελ. 251 επ.

³⁵ Βλ. Λεβέντη Γ. «Εργατική Νομοθεσία, Τόμος Α', Συνδικαλιστικό δίκαιο-Απεργία», σελ. 260 επ.

³⁶ Σχετικά βλ. Αμίτση Γ.Ν. «Διερεύνηση του λειτουργικού χαρακτήρα του δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου-το πρόβλημα της δημοσιογραφικής δεοντολογίας», Ελλ.Δ/νπ 31, σελ. 503.

θα μπορούσε να εφαρμόσει τις απόψεις του για την κοινωνική αποστολή του τύπου και ενδεχομένως να περιορίσει τις δραστηριότητες του τύπου προς χάρη της «κοινωνικής ειρήνης και ασφάλειας». Η αναγκαιότητα ειδικής νομοθετικής ρύθμισης του θέματος της δημοσιογραφικής δεοντολογίας προϋποθέτει αδυναμία αντιμετώπισης του ζητήματος υπό τις παρούσες συνθήκες σε συνταγματικό και νομοθετικό επίπεδο.

Από πλευράς των δημοσιογράφων, υπάρχει η πεποίθηση ότι όλα τα θέματα δεοντολογίας μπορούν να επιλυθούν χωρίς να προβλέπεται η ελάχιστη δικαστική ποινή. Έτσι κατά καιρούς γινόντουσαν ανακοινώσεις για τη σύνταξη κωδίκων δεοντολογίας, κυρίως εκ μέρους της ΕΣΗΕΑ, του βασικού οργάνου των δημοσιογράφων, χωρίς όμως να επιλύεται το γενικότερο πρόβλημα, καθώς η ΕΣΗΕΑ περιόριζε το ρόλο της στο συντεχνιακό τομέα και δεν επεκτεινόταν σε ιδεολογικούς προβληματισμούς για το επάγγελμα. Στο προοίμιο, πάντως, του ισχύοντος, βάσει αποφάσεως της Γενικής Συνέλευσης της ΕΣΗΕΑ, κώδικα δεοντολογίας αναφέρεται ότι αποσκοπεί στη διασφάλιση του κοινωνικού ρόλου του δημοσιογράφου, στην αντίσταση σε κάθε απόπειρα κρατικού ή άλλου επηρεασμού μέσω του αυτοκαθορισμού κανόνων υπεύθυνης επαγγελματικής λειτουργίας και τέλος στην κατοχύρωση της ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησης, καθώς και της αυτονομίας και αξιοπρέπειας του δημοσιογράφου.

Υποστηρίζεται το παράδοξο οι δημοσιογράφοι να είναι μεν ελεύθεροι, αλλά να υφίστανται πιέσεις³⁷. Είναι στη φύση της εργασίας τους να εξαρτώνται από άλλους, π.χ. τους τυπογράφους και τους διανομείς, τους διαφημιστές και τους αναγνώστες. Δεν βρίσκονται απομονωμένοι στην κοινωνία, αλλά ανήκουν σε οργανισμούς, που λειτουργούν στο πλαίσιο άλλων οργανισμών, δηλαδή συστημάτων ρυθμίσεων που στο σύνολό τους αποτελούν συστήματα εξουσίας. Παρόλ' αυτά, ο τύπος οφείλει να προωθεί και να εκφράζει κριτικές θέσεις μέσα σε ένα ευρύ πλαίσιο ανεξαρτησίας, κατά τρόπο ώστε να λειτουργεί σαν αυτοδύναμος συντελεστής και όχι σαν παθητικός δέκτης μηνυμάτων³⁸. Η ανεξαρτησία διακρίνεται σε οικονομική, πνευματική και πολιτική. Ταυτόχρονα προστίθεται στις τρεις αυτές αυτονόμενες διαστάσεις και μία τέταρτη, που αφορά στη δημοσιογραφική δεοντολογία. Πρόκειται για την ανεξαρτησία από τις διαθέσεις, επιθυμίες και προτιμήσεις των αναγνωστών.

³⁷ Βλ. Παπαθανασόπουλου-Κομνηνού «Ζητήματα δημοσιογραφικής δεοντολογίας», σελ. 21 επ.

³⁸ Βλ. Φίλια Β. «Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις», σελ. 182 επ.

Κατά μία άλλη άποψη³⁹, λόγω ακριβώς των πιέσεων που, όπως προαναφέρθηκε, δέχονται οι δημοσιογράφοι εξαιτίας της φύσεως της εργασίας τους και της εξάρτησής τους από τις εφημερίδες στις οποίες εργάζονται, υποστηρίζεται ότι δε μπορεί να γίνεται λόγος πλέον για «ατομική» δημοσιογραφική δεοντολογία. Η ελεύθερη δημοσιογραφία, με την έννοια ότι ο δημοσιογράφος μπορούσε να επιλέξει τις εφημερίδες με τις οποίες θα συνεργαζόταν και, κυρίως, ότι θα είχε κάποια ελευθερία κινήσεων, ανήκει, εκτός εξαιρέσεων, στο παρελθόν. Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της εποχής θέλουν το δημοσιογράφο εγκλωβισμένο σε μεγάλα εκδοτικά μονοπώλια, τα οποία ενδιαφέρονται για το κάθε είδους κέρδος. Για το λόγο αυτό, υποστηρίζεται ότι το ζήτημα της δεοντολογίας θα πρέπει να τεθεί σε συλλογική βάση και να συνδεθεί, εκτός των άλλων, με την ενδεχόμενη εφαρμογή της αρχής της τριτενέργειας των ατομικών δικαιωμάτων στις σχέσεις μεταξύ δημοσιογράφων και εκδοτών⁴⁰, παρά την προβληματικότητα της αρχής αυτής, που απαιτεί για την εφαρμογή της την ύπαρξη νομικά κατοχύρωσης ιδιωτικής εξουσίας.

Επισημάνθηκε ήδη ότι κατά τους δημοσιογράφους είναι δυνατή η επίλυση των θεμάτων δεοντολογίας χωρίς δικαστική ποινή. Παράλληλα αμφισβητείται και η ίδια η χρησιμότητα των κανόνων δεοντολογίας⁴¹, καθώς υποστηρίζεται ότι η δεοντολογία βρίσκεται πέρα από αυτούς. Η δεοντολογία υπάρχει όχι όμως ως αφηρημένη και ακαθόριστη έννοια που συγκεχυμένα και ασυνάρτητα απαντάται στη δημοσιογραφία. Υπάρχει, όχι όμως προκειμένου να αποκαταστήσει την αντικειμενικότητα, αλλά προκειμένου να περιφρουρήσει την πολυεδρική αλήθεια κάθε γεγονότος, να διασφαλίσει τους κανόνες της πολυφωνίας⁴². Υπάρχει προκειμένου να περιχαρακώσει τις αρχές της δημοσιογραφίας και να κατοχυρώσει τα δικαιώματα που έχουν στην πληροφόρηση δημοσιογράφοι και πολίτες. Αξιοσημείωτο είναι, εν προκειμένω, το γεγονός ότι το προοίμιο του κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας του Ο.Η.Ε. διακηρύσσει την ελευθερία των πληροφοριών και δηλώνει ότι αποκλειστικός του σκοπός είναι να δημιουργήσει και να καθιερώσει ένα επαγγελματικό στάνταρ συμπεριφοράς στη μετάδοση και διάδοση των πληροφοριών και στο σχολιασμό των ειδήσεων, πληροφοριών και καθημερινών γεγονότων, που περιγράφονται με το γραπτό λόγο.

³⁹ Ανίτση Γ.Ν. ό.π.

⁴⁰ Σχετικά Δημητρόπουλου Α.Γ. «Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξης».

⁴¹ Βλ. Κομίνη Λ. «Τα μυστικά της δημοσιογραφίας, Τ.! Δεοντολογία», σελ.213 επ.

⁴² Σχετικά με την ανάγκη διασφάλισης της πολυφωνίας και πολυπλευρικότητας βλ. και Φίλια ό.π.

Συνεπώς δεοντολογικό είναι οτιδήποτε καλύπτεται από τις αρχές του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, από τα βασικά καθήκοντα του δημοσιογράφου, δηλαδή την υποχρέωσή του να καταγράφει και την ικανότητά του να αναλύει τα γεγονότα, διεργασίες που οφείλει να εκτελεί με εντιμότητα και αμεροληψία. Της εφαρμογής της δεοντολογίας προηγείται η απαίτηση ευρύτερων γνώσεων όσων εισέρχονται στον κλάδο, ενώ προκειμένου να είναι δυνατή η εφαρμογή της θα πρέπει να τεθεί φραγμός στις κάθε είδους εξαρτήσεις, τόσο από την πολιτική όσο και από άλλες εξουσίες.

1.7 Συνταγματική κατοχύρωση και όρια της δημοσιογραφικής έρευνας.

Έχει χαρακτηριστικά αναφερθεί ότι η δημοσιογραφία αρχίζει με την έρευνα. Πρόκειται για μια διαδικασία πολύπλοκη, που ξεκινά από τον εντοπισμό ενός γεγονότος και ολοκληρώνεται σε ένα πλήρες ειδησεογραφικό προϊόν. Η δημοσιογραφική έρευνα περιλαμβάνει τη συλλογή πληροφοριών, την επαλήθευσή τους, την επιλογή και, τέλος, τη σύνθεσή τους σε ένα πλήρες εννοιολογικό σύνολο. Το στοιχείο αυτό της έρευνας αποτελεί και την πεμπτούσια του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Η εξασφάλιση δημοσιογραφικών πληροφοριών προϋποθέτει την ανεμπόδιση, καταρχάς, πρόσβαση στις πηγές πληροφόρησης.

Κάθε εμπόδιο στην πρόσβαση στις πηγές πληροφόρησης ενδέχεται να οδηγήσει σε αδυναμία εντοπίσεως ή επαληθεύσεως ενός γεγονότος, με συνέπεια την παρεμπόδιση διαδόσεως ή τη διάδοση αναληθούς ειδήσεως σε βάρος της ενημερώσεως του κοινωνικού συνόλου.

Στην ελευθερία του τύπου, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 παρ. 2 Σ, περιλαμβάνεται και η ελευθερία αναζητήσεως ειδήσεων και πληροφοριών, η οποία δε συνιστά αυτοσκοπό, αλλά αναγνωρίζεται χάριν της αποτελεσματικής ενημέρωσης του κοινού. Δεχόμενοι ότι τα ατομικά δικαιώματα, εκτός από την αμυντική αμυντική τους δράση, συνιστούν βασικές αρχές, οι οποίες, μέσω της διάταξης του άρθρου 25 παρ. 1 Σ. καθιστούν το κράτος υπεύθυνο για την εξασφάλιση των πραγματικών προϋποθέσεων, ασκήσεων των ατομικών ελευθεριών, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι βάσει της παρ. 2 άρθρο 14 Σ. καθιερώνεται και η αρχή της ελεύθερης προσβάσεως του τύπου στις πηγές πληροφόρησης. Η ερμηνεία αυτή επιτρέπει τη διατύπωση μιας γενικής επιταγής προς το κράτος να παρέχει στον τύπο τις απαραίτητες για την

ενημέρωση της κοινής γνώμης πληροφορίες και να εξασφαλίζει την ελευθερία της δημοσιογραφικής έρευνας.

Έχει μάλιστα γίνει δεκτό, τόσο στη θεωρία όσο και στην νομολογία, ότι η ελευθερία του τύπου καλύπτει όλα τα στάδια τα οποία διανύει μια είδηση μέχρι να δημοσιευτεί. Η ελευθερία δημοσιεύσεως χωρίς αντίστοιχη ελευθερία προσβάσεως στις πηγές πληροφόρησης μέχρι τη δημοσίευση, ο τύπος θα πρέπει να είναι απαλλαγμένος από κρατικές επεμβάσεις. Ο χωρίς νόμιμο λόγο αποκλεισμός των δημοσιογράφων από τις πηγές πληροφόρησης, από την πρόσβαση σε θέματα που ανεξέλεγκτα χαρακτηρίζει ως κρατικά απόρρητα, συνιστά παραβίαση της παρ.2 του άρθρου 14. Επ' αυτού, έχει υποστηριχθεί ότι «από τη στιγμή που η πολιτεία κρατάει μακριά το δημοσιογράφο από τις ενέργειες, τις αποφάσεις και της δραστηριότητες της του επιβάλλει έμμεσα να γίνει αναξιόπιστος»⁴³.

Σε περίπτωση συγκρούσεως της ελευθερίας της πληροφόρησης, η οποία εν προκειμένω εκφράζεται μέσω της δημοσιογραφικής έρευνας, με άλλο έννομο αγαθό θα πρέπει να σταθμισθεί η αξία της επιδιωκόμενης πληροφορίας και μέσω αυτής διακινδυνεύσεως του άλλου έννομου αγαθού, εφόσον δεν είναι εφικτή η εναρμόνισή τους. Ο τύπος εκπληρώνει την αποστολή του ικανοποιώντας το ενδιαφέρον της δημόσιας πληροφόρησης. Για να σταθμιστεί η βαρύτητα της αξιώσεως του τύπου για πληροφόρηση, θα πρέπει να ερευνηθεί κατά πόσο η συγκεκριμένη πληροφορία είναι αναγκαία για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης σε συγκεκριμένο θέμα και εξυπηρετεί την ανάγκη ενημερώσεως του κοινού. Η κρίση σχετικά με το αν συντρέχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον πληροφόρησης, που θα προσδώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στην συγκεκριμένη πληροφορία, μπορεί να θεμελιωθεί σε αξιολογικά κριτήρια συναγόμενα από συνταγματικές διατάξεις. Ειδικότερα η ελευθερία πληροφόρησης του τύπου συγκρούεται με έννομα αγαθά της προσωπικότητας, η στάθμιση παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσχέρειες, δεδομένου ότι όλες οι συνταγματικές αρχές είναι ισότιμες και δεν επιδέχονται ιεράρχηση. Τόσο οι διατάξεις περί προστασίας της προσωπικότητας (Α.Κ. 57-59) όσο και οι διατάξεις περί αδικοπραξιών (Α.Κ. 914,918,919 και 932) αποτελούν ιδιωτικού δικαίου όρια της ελευθερίας αναζητήσεως πληροφοριών εκ μέρους των δημοσιογράφων. Το δικαίωμα της προσωπικότητας χαρακτηρίζεται ως δικαίωμα πλαίσιο, λόγω της ευρύτητας της γενικής ρήτρας με την οποία κατοχυρώνεται από την έννομη τάξη. Η a priori οριοθέτηση του δικαιώματος

⁴³ Βλ. Μπέη Κ. «Η δικαιοσύνη σε δοκιμασία».

της προσωπικότητας δεν είναι εφικτή, όπως δεν είναι εφικτή και η ιεράρχηση των επιμέρους αγαθών που περιλαμβάνει. Γενικότερα η σχέση μεταξύ δικαιώματος της προσωπικότητας και της ελευθερίας του τύπου αποτελεί ένα ιδιαίτερος ευρύ θέμα, το οποίο δε θα αποτελέσει αντικείμενο της παρούσας μελέτης, καθώς δεν ενδιαφέρει άμεσα. Εδώ θα περιοριστούμε μόνο στην αναφορά ότι σε περίπτωση που αγαθό της προσωπικότητας συγκρούεται με τη δημοσιογραφική έρευνα, επιβάλλεται η στάθμιση των υπό κρίση εννόμων αγαθών και συμφερόντων με το δικαίωμα συγκεντρώσεως πληροφοριών εκ μέρους του τύπου, αρκεί να μην πλήττεται ο πυρήνας του δικαιώματος, δηλαδή η ανθρώπινη αξία⁴⁴.

1.7 Το δημοσιογραφικό απόρρητο ως εξασφάλιση της ελευθερίας του τύπου.

Βάσει των όσων έχουν μέχρι τώρα εκτεθεί προκύπτει ότι ο τύπος μπορεί να εκπληρώνει την αποστολή του στην σύγχρονη κοινωνία ως όργανο και μέσο εκφράσεως και διαδόσεως στοχασμών . ως όργανο και μέσο πληροφόρησης και ως όργανο και μέσο άσκησης κριτικής και ελέγχου των οργάνων της κρατικής εξουσίας, μόνο με τη διασφάλιση της μυστικότητας των πηγών από τις οποίες αντλεί τις πληροφορίες του. Για το λόγο αυτό και προκειμένου να εξασφαλισθεί και η ελευθερία του τύπου, έχει κατοχυρωθεί νομικά σε αρκετές χώρες (π.χ. Αυστρία, Γερμανία) το «απόρρητο του τύπου», που επιβάλλει καθήκον εχεμύθειας όχι μόνο στα όργανα του τύπου, αλλά και στους συνεργάτες των άλλων μέσων ενημέρωσης (ραδιόφωνο και τηλεόραση). Έτσι παρέχεται στα πρόσωπα αυτά το δικαίωμα να αρνηθούν στο δικαστήριο τη μαρτυρία σχετικά με το πρόσωπο του συντάκτη, αποστολέα ή εκείνου που παρέχει πληροφορίες άρθρων και εγγράφων, καθώς και σχετικά με ανακοινώσεις που τους έγιναν με αφορμή τη δραστηριότητά τους.

Στο ελληνικό δίκαιο, όπως έχει ήδη αναφερθεί σε διάφορα σημεία της εργασίας αυτής, δεν αναγνωρίζεται ρητά στους δημοσιογράφους ούτε δικαίωμα αρνήσεως μαρτυρίας ούτε επαγγελματικό απόρρητο. Ειδικότερα οι δημοσιογράφοι δεν αναφέρονται στις κατηγορίες του άρθρου 212 ΚΠΔ, ώστε να υπάρχει γι' αυτούς απαγόρευση να καταθέσουν ως μάρτυρες στο ποινικό δικαστήριο όσα περιήλθαν σε γνώση τους κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους. Αντιθέτως βάσει της διάταξης

⁴⁴ Ειδικότερα για το δικαίωμα της προσωπικότητας ως όριο της δημοσιογραφικής έρευνας βλ. Καράκωστα Ι.Κ. ό.π. σελ. 131 επ. και του ιδίου «Δημοσιογραφική έρευνα και προστασία της προσωπικότητας» Αρμ. Ν' σελ. 146.

του άρθρου 209 ΚΠΔ, υποχρεούνται σε κατάθεση. Παράλληλα, στη διάταξη του άρθρου 371 ΠΚ με την οποία προστατεύεται το καθήκον εχεμύθειας ορισμένων επαγγελματικών λειτουργιών, δεν αναγνωρίζεται ρητά το επαγγελματικό των δημοσιογράφων. Από τη φράση όμως «και άλλοι στους οποίους κάποιος εμπιστεύονται λόγω του επαγγέλματός τους ή της ιδιότητας τους ιδιωτικά απόρρητα καθώς και οι βοηθοί των προσώπων αυτών» έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι στην έννοια των όρων του άρθρου 371 ΠΚ εμπίπτουν και οι δημοσιογράφοι.

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι τόσο στη θεωρία όσο και στην νομολογία έχει υποστηριχθεί και η αναγνώριση δημοσιογραφικού απορρήτου και η αντίθετη άποψη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, εν προκειμένω, η απόφαση Πλημ. Αθ. 10541/76⁴⁵, η οποία έχει πάρει θετική στάση ως προς το ζήτημα του δημοσιογραφικού απορρήτου και η οποία τονίζει τη στενή σύνδεση μεταξύ αυτού και της ελευθερίας του τύπου. Το δικαστήριο, κατά τη διατύπωση της κρίσης του, αναζήτησε και άλλα νομοθετικά στηρίγματα πέραν του άρθρου 371 ΠΚ (Σύνταγμα, κείμενα διεθνούς δικαίου), ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι στην εν λόγω απόφαση δεν γίνεται καν μνεία του άρθρου 212 ΚΠΔ. Από την άλλη πλευρά, η απόφαση Α.Π. 980/1987⁴⁶ δέχθηκε ότι δεν υπάρχει απαγόρευση για τους δημοσιογράφους να καταθέσουν ως μάρτυρες στο ποινικό δικαστήριο. Ορθότερο πάντως θα ήταν να υποστηριχθεί ότι η προστασία του δημοσιογραφικού απορρήτου αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της ελευθερίας του τύπου, από την κοινωνική αποστολή του οποίου συνάγεται τόσο η τήρηση του επαγγελματικού απορρήτου όσο και το δικαίωμα αρνήσεως μαρτυρίας των δημοσιογράφων⁴⁷.

1.8 Το άρθρο 10 της Ε.Σ.Δ.Α σχετικά με τα όρια της ελευθερίας του τύπου.

Έχει αναφερθεί στην παρούσα μελέτη και το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ με αφορμή την αναφορά στην κατοχύρωση της ελευθερίας του δημοσιογράφου από διεθνείς συμβάσεις, το οποίο κατοχυρώνει την ελευθερία της εκφράσεως, υπό τη μορφή της ελευθερίας γνώμης και της ελευθερίας αναζητήσεως, λήψεως και μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών. Στο σημείο αυτό θα δούμε ορισμένες περιπτώσεις εφαρμογής του άρθρου 10 ΕΣΔΑ στη διεθνή δικαιοδοτική πρακτική.

⁴⁵ Ποιν. Χρον. κ ΣΤ' σελ.667 και παράρτημα απόφαση υπ'αρ. 1

⁴⁶ Ποιν. Χρον. ΛΖ' σελ. 797 και παράρτημα απόφαση υπ'αρ. 2.

⁴⁷ Σχετικά βλ. Κονταξή, ό.π. σελ. 345, Δαγτόγλου ό.π. σελ. 482-483 κ' Κωνσταντινίδη Ρ.Ι «Το δημοσιογραφικό απόρρητο» Ποιν. Χρον. ΜΔ' σελ. 897 επ.

Ο Βέλγος δημοσιογράφος Debecker υπήρξε κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο συνεργάτης των γερμανικών αρχών κατοχής. Μετά την απελευθέρωση καταδικάστηκε σε θάνατο (ποινή που μετατράπηκε σε ισόβια κάθειρξη) με την εκ της ποινικής νομοθεσίας προβλεπόμενη παρεπόμενη ποινή της απαγορεύσεως εκδόσεως, δημοσιεύσεως ή διανομής εντύπων. Η ΕΕΔΑ έκρινε πως η παρεπόμενη ποινή παραβίασε το άρθρο 10 και το Βέλγιο υποχρεώθηκε να εισαγάγει σχετική τροποποίηση στον ποινικό του κώδικα.

Στην υπόθεση Sunday Times, η βρετανική εφημερίδα είχε δημοσιευτεί το 1972 άρθρο σχετικά με την παραγωγή του φαρμάκου θαλιδομίδη, στο οποίο αποκάλυπτε ότι η χρήση αυτού του ηρεμιστικού από γυναίκες σε κατάσταση εγκυμοσύνης προκαλούσε τη γέννηση ανάπηρων παιδιών. Το δημοσίευμα που κατήγγειλε για εγκληματική αδιαφορία τους ερευνητές και τους υπεύθυνους της κατασκευάστριας βρετανικής εταιρίας, προκάλεσε έντονη ανησυχία στην παγκόσμια κοινή γνώμη και παρέμβαση της εισαγγελικής αρχής. Ενώ συνεχίζονταν οι ανακρίσεις, οι Sunday Times δημοσίευσαν και δεύτερο άρθρο πάνω στο ζήτημα αυτό, παρά το γεγονός ότι η κατασκευάστρια εταιρία ζήτησε και πέτυχε πρωτοδίκως, κατ' έφεση και από το Ανώτατο Δικαστήριο (τη Βουλή των Λόρδων) απαγόρευση (injunction) δημοσιεύσεως του δεύτερου άρθρου. Η απαγόρευση διατάχθηκε με το αιτιολογικό ότι αφού είχε ήδη επιληφθεί η δικαιοσύνη, το δημοσίευμα θα επέτεινε την αναστάτωση της κοινής γνώμης και θα αποτελούσε προσβολή κατά του δικαστηρίου (Contempt of Court). Ο συντάκτης της εφημερίδας προσέφυγε στην ΕΕΔΑ.

Η επιτροπή διαπίστωσε πως το δημοσίευμα δεν περιοριζόταν στη μετάδοση πληροφοριών ως προς τις υποχρεώσεις της κατασκευάστριας εταιρείας απέναντι στο κοινό, αλλά περιείχε και ουσιαστικές κρίσεις για τι μεγάλο ηθικό και κοινωνικό πρόβλημα και τις ευθύνες που προέκυπταν προς κάθε κατεύθυνση. Ομόφωνα η ΕΕΔΑ δέχτηκε ότι τα δύο αυτά στοιχεία (πληροφορίες και κρίσεις) εντάσσονται στην ελευθερία της εκφράσεως που κατοχυρώνει το άρθρο 10 παρ.1 ΕΣΔΑ. Η Επιτροπή διχάστηκε όμως (με ψήφους 8 προς 5) στο εάν η απαγόρευση δημοσιεύσεως ήταν δικαιολογημένη από τη σκοπιά του άρθρου 10 παρ. 2. Κατά την πλειοψηφία η απαγόρευση δεν ήταν δικαιολογημένη, επειδή κατά την εποχή της δημοσιεύσεως δεν υπήρχε εν εξελίξει διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων, η ανάκριση βρισκόταν σε προκαταρκτική φάση και γίνονταν προσπάθειες εξώδικου διακανονισμού, οπότε με τη δημοσίευση δεν υπήρχε κίνδυνος επηρεασμού του δικαστηρίου. Αντίθετα η μειοψηφία της ΕΕΔΑ έλαβε υπόψη τον τρόπο παρουσίας του θέματος από την εφημερίδα και

θεώρησε ότι σε σχέση προς την έννοια της «δημοκρατικής κοινωνίας», ήταν εύλογο να παρεμβληθεί η δικαστική απαγόρευση.

Το Δικαστήριο με ισχυρή πλειοψηφία (11 προς 9) επιβεβαίωσε τη γνώμη της Επιτροπής. Το Δικαστήριο συμφώνησε κατά πρώτο λόγο στο ότι η απαγόρευση δημοσιεύσεως αποτελούσε παρέμβαση στην ελευθερία της εκφράσεως κατ' άρθρο 10 παρ. 1. Ακολούθως υπενθύμισε πως ορισμένες διατάξεις της Συμβάσεως, όπως εκείνη του άρθρου 10 παρ. 2 επιφυλάσσουν υπέρ του κράτους «περιθώριο εκτιμήσεως», το οποίο, όμως, υπόκειται στον έλεγχο των οργάνων της Συμβάσεως. Εξέτασε λεπτομερώς κατά πόσο η απαγόρευση δημοσιεύσεως βασιζόταν στον νόμο και αποτελούσε ενέργεια αναγκαία σε μια «δημοκρατική κοινωνία» κατ' άρθρο 10 παρ. 2. Διαπίστωσε ότι πράγματι η ενέργεια των δικαστικών αρχών βασιζόταν στον άγραφο θεσμό της Contempt of Court του αγγλοσαξονικού δικαίου, θεσμό που αποβλέπει στην εξασφάλιση του κύρους και του ανεπηρέαστου της δικαιοσύνης. Ως προς το συσχετισμό της απαγορεύσεως με την κλίμακα αξιών της «δημοκρατικής κοινωνίας», το ΕΔΔΑ έλαβε υπόψη την έκταση της απαγορεύσεως, τον μετριοπαθή χαρακτήρα του δημοσιεύματος, το ευρύτατο δημόσιο διάλογο που προκάλεσε η είδηση περί συσχετισμού χρήσεως θαλιδομίδης και γεννήσεως ανάπηρων παιδιών. Έκρινε λοιπόν, πως οι βρετανικές αρχές, που επικαλέσθηκαν σύγκρουση μεταξύ δύο δημοσίων αγαθών, της ελευθερίας της εκφράσεως και της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης, δεν μπόρεσαν να αποδείξουν ότι η απαγόρευση δημοσιεύσεως «αναλογούσε προς τον επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό» κατ' άρθρο 10 παρ. 2.

Στην υπόθεση *Bafrod v. Denmark* (Δ 1989) δανός δημοσιογράφος δημοσίευσε άρθρο επικριτικό αποφάσεως σε διένεξη μεταξύ ιδιώτη και δημοσίου που εκδόθηκε από τριμελές δικαστήριο, του οποίου τα δύο μέλη δεν προέρχονταν από το δικαστικό σώμα, αλλά ήταν δημόσιοι υπάλληλοι. Στο άρθρο ο δημοσιογράφος υποστήριξε πως έπρεπε να περιμένει κανείς ότι τα δύο μέλη του δικαστηρίου, ως υπάλληλοι, θα ψήφιζαν υπέρ του δημοσίου. Ο δημοσιογράφος μηνύθηκε και καταδικάστηκε για προσβολή της δικαιοσύνης, παρά το γεγονός ότι κρίθηκε πως οι δύο δημόσιοι υπάλληλοι έπρεπε να απέχουν της συνθέσεως του δικαστηρίου. Το ΕΔΔΑ δεν διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 10. Η ερμηνεία του άρθρου 10 έγινε από πλευράς οργάνων της Συμβάσεως με προφανή στόχο την εξασφάλιση όσο το δυνατό μεγαλύτερου περιθωρίου δράσεως στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Αλλά πέρα από ορισμένο όριο, τα ίδια όργανα της Συμβάσεως εμφανίζονται αποφασισμένα να διαφυλάξουν τα δικαιώματα του πλησίον και το κύρος της δικαιοσύνης. Το ΕΔΔΑ

διακρίνει μεταξύ της οργανώσεως της δικαιοσύνης και εξυβρίσεως των δικαστικών. Στη δεύτερη περίπτωση δεν τίθεται θέμα προστασίας της ελευθερίας της εκφράσεως του εξυβρίζοντος.

Τρεις άλλες χαρακτηριστικές πρόσφατες υποθέσεις αναφέρονται στα όρια της κριτικής δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Στην υπόθεση *Demicoli v Malta* (Δ 1991) δημοσιογράφος χαρακτήρισε σε σατυρική εφημερίδα ένα βουλευτή «κλόουν του κοινοβουλίου». Δικάστηκε από το κοινοβούλιο της Μάλτας και καταδικάστηκε σε πρόστιμο. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το κοινοβούλιο δεν είναι δικαστήριο με την έννοια του άρθρου 6 παρ. 1 και καταδίκασε τη Μάλτα. Ανεξάρτητα από το παράδοξο και το παράνομο της εκδικάσεως ποινικής υποθέσεως τρίτου από το κοινοβούλιο, αυτή η ιστορία μοιάζει σε εμάς σαν να έρχεται από άλλο πλανήτη, αφού, στη χώρα μας συστηματικά εθιζόμαστε να χαρακτηρίζουμε χωρίς συνέπειες, όπως θέλουμε όποιον δεν μας αρέσει. Η κατάσταση αυτή, κατά την οποία όλοι θεωρούν ότι μπορούν να ορίζουν την ελευθερία της εκφράσεως όλων, μπορεί να οδηγήσει σε επιβλαβή για την κοινωνία μας αποτελέσματα.

Στην υπόθεση *Lingens v Austria* (Δ 1986) δημοσιογράφος, λαμβάνοντας υπόψη συγκεκριμένα γεγονότα, αποκάλεσε τον αυστριακό καγκελάριο Bruno Kreisky «ανήθικο, ανάξιο και φτηνό ομορφοποιό». Καταδικάστηκε από τα αυστριακά δικαστήρια για δυσφήμιση. Το ΕΔΔΑ τόνισε κατά πρώτο λόγο ότι ο δημοσιογράφος, κατά την άσκηση του επαγγέλματός του, οφείλει να επικαλείται γεγονότα αληθή, αλλά οι αξιολογικές κρίσεις δεν επιδέχονται απόδειξη. Αν ένα νομικό σύστημα απαιτεί τέτοια απόδειξη, τότε αυτό αντίκειται στην ελευθερία της εκφράσεως: «Ο τύπος έχει αποστολή να μεταδίδει πληροφορίες και ιδέες περί των πολιτικών πραγμάτων και το κοινό έχει το δικαίωμα να τις λαμβάνει. Η ελευθερία του τύπου αποτελεί ένα από τα καλύτερα μέσα για τη διαπίστωση και τον σχηματισμό γνώμης πάνω στις ιδέες και τη συμπεριφορά των πολιτικών. Γενικότερα η ελευθερία του πολιτικού διαλόγου βρίσκεται στη βάση της έννοιας της δημοκρατικής κοινωνίας που διαχέεται σε ολόκληρη τη Σύμβαση. Κατά συνέπεια τα όρια της ανεκτής κριτικής είναι ευρύτερα για τον πολιτικό παρά για τον ιδιώτη. Αντίθετα προς τον τελευταίο, ο πρώτος αναπόφευκτα και εν γνώσει του είναι εκτεθειμένος σε στενό έλεγχο και κατά συνέπεια πρέπει να επιδεικνύει μεγαλύτερο βαθμό ανοχής. Αναμφίβολα το άρθρο 10 παρ. 2 επιτρέπει να προστατεύεται η φήμη όλων των ατόμων, περιλαμβανομένων των πολιτικών, ακόμη και όταν ενεργούν ιδιωτικώς, αλλά στην περίπτωση αυτή η

προστασία πρέπει να σταθμίζεται σε σχέση προς το συμφέρον της ανοιχτής συζητήσεως πολιτικών θεμάτων.

Το ΕΔΔΑ επανέλαβε αυτή τη συλλογιστική σε δύο ακόμη υποθέσεις καταδίκης δημοσιογράφων (Oberschlick v Spain, 1992), όπου ο δημοσιογράφος είχε καταδικασθεί, γιατί άσκησε οξύτατη κριτική κατά των αρχών που δεν κατορθώνουν να συλλάβουν τους ενόχους τρομοκρατικών ενεργειών βάσκους αυτονομιστές, το ΕΔΔΑ υπογράμμισε ότι η ελευθερία της εκφράσεως περιλαμβάνει επίσης πληροφορίες και ιδέες που προκαλούν, ταραάζουν ή αναστατώνουν (information and ideas that offend, shock or disturb). Τέλος το άρθρο 10 δεν αποκλείει την προληπτική λογοκρισία. Στις υποθέσεις Observer, Guardian v U.K (Δ 1991) και Sunday Times v. U.K (Δ 1991) το ΕΔΔΑ σημειώνει πως η αιτιολογία και η διάρκεια της προληπτικής απαγορεύσεως κρίνονται κατά περίπτωση, γιατί αλλιώς η είδηση ως «αναλώσιμο είδος» με την παρέλευση του χρόνου χάνει την αξία της. Οι πρόσφυγες αφορούσαν στην απαγόρευση δημοσιεύσεως στη Βρετανία αποσπασμάτων του βιβλίου Spycatcher, το οποίο αναφερόταν σε δραστηριότητες της βρετανικής μυστικής υπηρεσίας. Το ΕΔΔΑ αναγνώρισε ότι για λόγους δημοσίου συμφέροντος σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι δυνατή τέτοια απαγόρευση, αλλά αφού το επίμαχο βιβλίο δημοσιεύτηκε στο μεταξύ στις Η.Π.Α., η συνέχιση της απαγορεύσεως στη Βρετανία συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 10.

Η νομολογιακή ερμηνεία του άρθρου 10 δεν έχει φτάσει ως το σημείο να εξασφαλίσει γενικό δικαίωμα στην πληροφόρηση. Συνεπώς ο ιδιώτης δεν μπορεί να επικαλεσθεί το άρθρο 10 για να απαιτήσει από το κράτος να τον ενημερώσει επί γεγονότων και καταστάσεων που τον αφορούν αμέσως και ατομικώς. Στην ελληνική έννομη τάξη το ζήτημα τοποθετείται σε άλλη βάση, συναρτώμενη προς το δικαίωμα του αναφέρεσθαι στις αρχές κατ' άρθρο 20 Συντάγματος. Επ' αυτού υπάρχει μόνο η σύσταση από το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Το άρθρο 10 ερμηνεύεται ως λειτουργικό στοιχείο της ανοιχτής και πλουραλιστικής κοινωνίας, περιλαμβανομένου του δικαιώματος εκφράσεως γνώμης των διαφόρων κοινωνικών μειοψηφιών. Οι ιδέες όμως διαχωρίζονται από τις πράξεις που αποβλέπουν στην καταστροφή της κοινωνίας (Arrowsmith, E. 1978). Τέλος το άρθρο 10 εξασφαλίζει το δικαίωμα απαντήσεως δια των μέσων ενημερώσεως.⁴⁸

⁴⁸ Βλ. Ρούκουνα Ε. «Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», σελ. 184-191.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο :

3. ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.

Στα περισσότερα Ευρωπαϊκά κράτη, η προστασία της προσωπικότητας καταλαμβάνει τα διάφορα συνδεόμενα με το πρόσωπο αγαθά: τιμή, αγαθά της ιδιωτικής ζωής και της σφαίρας του απορρήτου, σωματική και ψυχική ακεραιότητα, υγεία, όπως επίσης στοιχεία εξατομικεύσεως κάθε ατόμου (π.χ. όνομα, εικόνα). Αντικείμενο του ιδιωτικού δικαίου προστασίας της προσωπικότητας αποτελούν επίσης οι αναγνωρισμένες από το Σύνταγμα ελευθερίες του ανθρώπου, όπως η ελεύθερη άσκηση θρησκευτικής, πολιτικής και οικονομικής δραστηριότητας. Το δικαίωμα της προσωπικότητας θεωρείται «δικαίωμα πλαίσιο»⁴⁹ στο οποίο περιλαμβάνονται αφενός εκφάνσεις που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, αποτελώντας αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρώπινης ιδιότητας, και αφετέρου συντελεστές καθοριστικοί της ατομικότητας του προσώπου, Η αξία του ανθρώπου είναι αγαθό μη δεκτικό σταθμίσεως με άλλα συμφέροντα. Αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος της προσωπικότητας, όπως αυτός προσδιορίζεται από τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 2 παρ. 1 (έμμεση τριτενέργεια). Γύρω από τον πυρήνα αυτό κινούνται τα άλλα έννομα αγαθά της προσωπικότητας, τα οποία είναι καταρχήν απαραβίαστα, ενδέχεται όμως να υποχωρήσουν εάν συγκρουστούν με άλλο υπέρτερο αγαθό, το οποίο αναγορεύεται από την έννομη τάξη σε λόγο που δικαιολογεί την επέμβαση ή που αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της παραβιάσεως.

Το ιδιωτικού δικαίου δικαίωμα της προσωπικότητας διατυπώνεται στη γενική ρήτρα της ΑΚ 57, μέσω της οποίας αναγνωρίζεται ένα γενικό, απόλυτο δικαίωμα του καθενός με το οποίο εξασφαλίζεται η προστασία της προσωπικότητας και, γενικότερα, η προάσπιση της αξίας του ανθρώπου, Η ΑΚ 57 αποτελεί συγκερασμό των συνταγματικών διατάξεων των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1, κατά τρόπο ώστε στο ιδιωτικού δικαίου δικαίωμα της προσωπικότητας περιλαμβάνεται τόσο ο σεβασμός

⁴⁹Για το δικαίωμα πλαίσιο, βλ. Fikentscher, Schuldrecht, σελ. 736. Schwerdtner, Monch. Komm. BGB, παρ. 12, αρ. 203. Hubmann, Das Persfnlichkeitsrecht, σελ. 140. Steindorff, Persfnlichkeitsschutz, σελ.16 επ. Γαζής, Γενικά Αρχαί, σελ. 41. Παπαντωνίου, Γενικές Αρχές, σελ. 127, Σημαντήρας, Γενικές Αρχές, σελ. 381 επ. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, σελ. 146 επ. Westermann, Person und Persfnlichkeit als Wert im Zivilrecht, σελ. 17 επ.

της αξίας του ανθρώπου (στατική πλευρά), που αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος, όσο και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (δυναμική πλευρά), η οποία και συμπίπτει με την αναγνωρισμένη στον άνθρωπο αξία.

Προσβολή της προσωπικότητας κατά τις ΑΚ 57 και ΑΚ 59 σημαίνει σύγκρουση δύο ομοειδών δικαιωμάτων: του θύματος αφενός, ο οποίος υπέστη την προσβολή και του δράστη αφετέρου του δράστη, του οποίου τίθεται υπό κρίση η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας. Ως εκ τούτου προστατεύεται και ο προσβληθείς από τον τύπο ή από άλλο μέσο μαζικής επικοινωνίας, αλλά και ο συντάκτης του δημοσιεύματος, εφόσον ενήργησε ως εκπρόσωπος του τύπου και τήρησε τις συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου. Η γενική ρήτρα του ΑΚ 57 χαρακτηρίζεται ως κατευθυντήρια για τον ερμηνευτή του δικαίου τονίζοντας ότι εξαντλητική απαρίθμηση των αγαθών που απαρτίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας δεν είναι δυνατή. Προβαίνει σε ενδεικτική, επομένως, αναφορά ορισμένων αγαθών που εμπίπτουν στην προστασία του άρθρου ΑΚ 57⁵⁰, όπως τα σωματικά και ψυχικά αγαθά, η τιμή, η ελευθερία και ειδικότερα η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας, ατομική ζωή και σφαίρα του απορρήτου, η αναπαράσταση της εικόνας, της φωνής και γενικώς της ζωής του προσώπου, το άσυλο της κατοικίας.

Η έκταση της αξιώσεως σεβασμού της προσωπικότητας καθορίζεται κυρίως από τον ίδιο το φορέα του δικαιώματος στον οποίο επαφίεται η περιχάραξη της κοινωνικής του παρουσίας. Η εξουσία αυτοπροσδιορισμού προκύπτει από τη σκέψη ότι κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να κρίνει ποιες πτυχές της προσωπικότητάς του θα αποκαλύψει στους τρίτους, να επιλέγει την εικόνα με την οποία να εμφανισθεί στον κοινωνικό του περίγυρο, να αποφασίζει πότε θα προσβάλλεται η προσωπικότητά του. Η ελευθερία αυτοπροσδιορισμού θεμελιώνει και την ελευθερία έκφρασης, διότι δεν είναι δυνατόν να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του άτομο που αδυνατεί να αυτοπροσδιορισθεί. Η εξουσία αυτοπροσδιορισμού ωστόσο δεν είναι απεριόριστη, αλλά υπόκειται σε ορισμένους συμφυείς περιορισμούς. Ο φορέας του δικαιώματος οφείλει να ανέχεται επεμβάσεις στην προσωπικότητά του, οι οποίες συνδέονται με τον τρόπο ζωής που ο ίδιος επέλεξε. Όποιος μετέχει π.χ. σε δημόσια διαδήλωση ή παρακολουθεί ποδοσφαιρικό αγώνα ή εκθέτει τις οικογενειακές του αντεγκλήσεις σε κοινή θέα, αποδέχεται την εκ μέρους τρίτων παρακολούθηση ή τη λήψη φωτογραφίας

⁵⁰ Βλ. Εφ.Αθ. 12154/90, ό.π., Εφ.Πειρ. 927/97, ΕλλΔνη 1999, σελ. 1412, ΜονΠρΑθ 1322/97, ό.π. ΕφΑθ 7347/98, ό.π., ΑΠ (Ολ) 13/99, ΕλλΔνη 1999, σελ. 753.

ή μαγνητοσκόπησή του και πρέπει να υπολογίζει ότι μπορεί να γίνει αντικείμενο συζητήσεων τρίτων που δικαιολογεί τη δημιουργία δημοσίου ενδιαφέροντος γύρω από το πρόσωπό του, το οποίο οφείλει να ανέχεται ο θιγόμενος⁵¹. Αυτό ισχύει κυρίως για τα πρόσωπα που ασκούν δημόσιο λειτούργημα ή που συμμετέχουν στην πολιτική ζωή, καθώς και για τα λεγόμενα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας.

Σύμφωνα με τη θεωρία που διατυπώθηκε στη γερμανική επιστήμη, τα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας διακρίνονται σε πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας που ενδιαφέρουν εν γένει το κοινό και σχετικής επικαιρότητας που απασχολούν την κοινή γνώμη εν όψει ενός εξαιρετικού και έκτακτου γεγονότος⁵². Κατά τη νομολογία, «σε μια δημοκρατική κοινωνία το οποίο αποφασίζει να αναλάβει οποιαδήποτε θέση που θεωρείται ή μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά το δημόσιο βίο και προδήλως τέτοια είναι η θέση του κυβερνητικού επιτρόπου, έστω και προσωρινού, μιας Τράπεζας, υπόκειται στον αμείλικτο έλεγχο του τύπου, τον οποίο, εφόσον δεν θίγει ανεπίτρεπτα την τιμή ή την υπόληψή του, είναι υποχρεωμένο να ανεχθεί»⁵³. Χαρακτηριστική για την κατηγορία προσώπων σχετικής επικαιρότητας η απόφαση υπ' αριθ. 1189/2001 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (ΧρΙΔ 2001, σελ. 416-417), που ότι το πρόσωπο που ήταν φορέας του AIDS και συμμετείχε σε τηλεοπτική εκπομπή με θέμα την ασθένεια αυτή οφείλει να ανέχεται τις επεμβάσεις στην προσωπικότητα καθώς και το γεγονός ότι μπορεί να γίνει αντικείμενο συζήτησης εκ μέρους τρίτων. Η άσκηση κριτικής σε βάρος πολιτικών προσώπων απασχόλησε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο στη υπόθεση Lingens⁵⁴. Το δικαστήριο έκρινε ότι, με την απόφαση του αυστριακού δικαστηρίου, το οποίο καταδίκασε τον δημοσιογράφο Lingens για δυσφήμιση σε βάρος του καγκελάριου Kreisky, παραβιάζεται το άρθρο 10 της

⁵¹ Σχετικά με τον προσδιορισμό των δημοσίων προσώπων βλ. Καράκωστα, «Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνωμ.)», ΔιμΕΕ 2005, 28-29.

⁵² Φίλιας, Το συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας, σελ. 39 επ. Κρίππας, Η ελευθερία του τύπου, σελ. 54 επ. Σκορίνη-Παπαρηγοπούλου, ό.π. π., ΝοΒ 25, σελ.283. Μαυριάς, Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου, σελ. 98. Κονταξής, Τύπος και δίκαιο, σελ. 502 επ. Καράκωστας, Προσωπικότητα και Τύπος, σελ. 77 επ. Καράκωστας, Η προστασία του ιδιωτικού βίου των προσώπων της επικαιρότητας από τη σκοπιά του συγκριτικού δικαίου, ΔΕΕ 1999, σελ.1222 επ. Ακόμη βλ. μελέτη του Μαρκεζίνη, Η προστασία του ιδιωτικού βίου των δημοσίων προσώπων. Οι υποθέσεις Καρολίνα του Μονακό, Κάθριν Ζέτα Τζόουνς και Ναόμι Κάμπελ από σκοπιάς συγκριτικού δικαίου, δημοσιευμένη στο ΔτΑ, τευχ. 25/2005 σ. 11 επ. Ν. Μαρκόπουλο Προστασία της ιδιωτικής ζωής και ελευθερία έκφρασης.

⁵³ ΕφΑθ 9975/1985, ΕλλΔνη 28, σελ. 300. ΕφΑθ 3129/1988, ΝοΒ 36, σελ. 1247. ΕφΑθ 8908/1988, ΝοΒ 36, σελ. 1666.

⁵⁴ Εκδ. Ευρ. Δικαστ. Ανθρ., Α, τομ. 103 (1986). Βλ. MacDonald, Politicians and the Press, Studies in honour of G. Wiarda, 1988, σελ. 361 επ.

Σύμβασης της Ρώμης. Από το 1964 με την υπόθεση *New York Times v. Sullivan*, εισήχθει στο αμερικανικό δίκαιο η έννοια των δημοσίων λειτουργών (*public officials*). Προκειμένου περί δυσφημίσεως, το Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο των ΗΠΑ εισήγαγε ένα σύστημα διαβάθμισης της ευθύνης εξαρτώμενο από το εάν ο ενάγων περιλαμβάνεται στην κατηγορία των *public figures*.

Για τα πρόσωπα της επικαιρότητας υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού να έχει πλήρη και ολοκληρωμένη εικόνα της προσωπικότητάς τους, που σημαίνει γνώση των στοιχείων της ιδιωτικής τους ζωής, η οποία όμως δεν επιτρέπεται να φτάσει μέχρι την επέμβαση στη σφαίρα του απορρήτου. Επιπλέον η αξίωση του κοινού για πληροφόρηση δεν πρέπει να φτάνει μέχρι του σημείου να απαιτεί να λαμβάνει αυτό γνώση ευαίσθητων δεδομένων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή της αξίας του ανθρώπου με εξευτελισμό ή διαπόμπευση⁵⁵. Τα πρόσωπα της επικαιρότητας οφείλουν, συνεπώς να ανέχονται επεμβάσεις που δικαιολογούνται από το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Σχετικά με τα πρόσωπα αυτά η νομολογία (ΔιοικητΠρΑθ 16280/1995, Το Σ. 1996, σελ. 195) δέχεται ότι «... οι δημοσιογράφοι μπορούν να δημοσιεύουν ή να μεταδίδουν ειδήσεις, εικόνες από την ιδιωτική ζωή και σχόλια, για την σχετική πληροφόρηση και ενημέρωση του κοινού με δριμεία κριτική ή δυσμενείς, ακόμα και σκωπτικούς για τα πρόσωπα αυτά, χωρίς αυτό να συνιστά μη σύννομη προσβολή της προσωπικότητάς τους ή παραβίαση των κανόνων δεοντολογίας, αφού είναι αναντίρρητο ότι κάθε επικριτική εκπομπή ή δημοσίευμα δημιουργεί αναπόφευκτα δυσμενείς εντυπώσεις σε βάρος σε βάρος των Δημοσίων αυτών προσώπων»⁵⁶.

Το Εφετείο Δωδώνης με την υπ' αριθ. 98/2002 απόφαση του έκρινε⁵⁷, αντίθετα από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ότι η κριτική και οι δυσμενείς χαρακτηρισμοί προς τον ενάγοντα (δικηγόρο Ρόδου και διευθυντή του εν λόγω Ινστιτούτου) που περιέχοντο σε 12 δημοσιεύματα που δημοσιεύτηκαν σε μία εφημερίδα, σχετικά με τη λειτουργία, το σκοπό και τη διαχείριση των χρημάτων του Ινστιτούτου του Δικαίου της Θάλασσας και του Ναυτικού Δικαίου, δεν κατευθυνόντουσαν στην προσβολή της τιμής και της υπόληψής του και της εν γένει προσωπικότητάς του, ούτε έθιγαν αυτόν ως φορέα ηθικής και κοινωνικής αξίας, ούτε

⁵⁵ Πατεράκης, Προβλήματα αποκαταστάσεως ηθικής βλάβης στα πλαίσια της σύγχρονης εξελίξεως της επιστήμης και τεχνολογίας, ΕλλΔικ 2004, σελ.6,7.

⁵⁶ Βλ. και ΕφΑθ 10745/91, ΝοΒ 1992, σελ. 290 και Πατεράκη, Προβλήματα αποκαταστάσεως ηθικής βλάβης στα πλαίσια της σύγχρονης εξελίξεως της επιστήμης και τεχνολογίας, ΕλλΔικ 2004, σελ. 6,7.

⁵⁷ ΕφΔωδ 98/2002, Αρμ 2003, σελ. 187.

εκδήλωναν περιφρόνηση προς το πρόσωπό του, αλλά ήταν αντικειμενικά αναγκαίοι για τη δέουσα απόδοση του περιεχομένου της σκέψης του δημοσιογράφου, ενώ η αυστηρή κριτική που υπέστη ο ενάγων δικαιολογείται, επειδή ήταν δημόσιο πρόσωπο και εξάλλου κατέτεινε στην προστασία των συμφερόντων του ιδρυτού και του δημοσίου χρήματος με το οποίο αυτό επιδοτείτο. Ο Άρειος Πάγος με την υπ' αριθ. 854/2002 απόφασή του κύρωσε την απόφαση του Εφετείου και έκρινε ότι η δημοσίευση σε εφημερίδα δημοσιευμάτων (ένα εκ των οποίων είχε τον τίτλο «Ν.Μ Ο κύριος ΠΡΥΤΑΝΗΣ ήταν ΒΙΑΙΟΣ και ΓΥΝΑΙΚΑΣ») σχετικών με την προσωπική και οικογενειακή ζωή και την εξωσυζυγική σχέση του πρύτανη και καθηγητή του Πολυτεχνείου που τον οδήγησε σε διαζύγιο με τη γυναίκα του, παρά το γεγονός ότι τα δημοσιεύματα αυτά έβλαψαν την τιμή και την υπόληψή του και προσέβαλλαν την προσωπικότητά του με δυσφήμιση, επειδή ο ενάγων ασκούσε το δημόσιο λειτουργήμα του Πρύτανη και καθηγητή του Πολυτεχνείου, ήταν διευθυντής της μονάδας υπολογιστικής ρευστοδυναμικής και μέλος πολλών επιτροπών της δημόσιας διοίκησης για θέματα παιδείας, και γι' αυτό ήταν ευρύτατα γνωστός στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Επειδή είχε και πολιτικές φιλοδοξίες και γι' αυτό επεδίωκε την προβολή του δια της τηλεόρασης και των άλλων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και συνεπώς αποτελούσε πρόσωπο που ενδιέφερε το κοινωνικό σύνολο, η δημοσίευση των εν λόγω δημοσιευμάτων έγινε για την ενημέρωση του κοινωνικού συνόλου σχετικά με τα αίτια του διαζυγίου του ενάγοντος και τη συμπεριφορά του ως συζύγου και καλυπτόταν από δικαιολογημένο ενδιαφέρον σε σχέση με τις προμνημονευόμενες δυσφημιστικές εκδηλώσεις των εναγομένων και γι' αυτό ήρθη ο άδικος χαρακτήρας της προσβολής της προσωπικότητας του ενάγοντος⁵⁸.

Απαραίτητη προϋπόθεση της προστασίας της προσωπικότητας είναι ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής. Με εξαίρεση την άσκηση του δικαιώματος απαντήσεως, για την άσκηση της αξιώσεως αποζημιώσεως και ικανοποιήσεως της ηθικής βλάβης, όπως και για την άρση και παράλειψη της προσβολής στο μέλλον, απαιτείται η προσβολή της προσωπικότητας να είναι παράνομη. Ο παράνομος χαρακτήρας της προσβολής της προσωπικότητας συνίσταται στην χωρίς νόμιμο λόγο παραβίαση της αρχής που έχει τεθεί χάριν προστασίας του προσβληθέντος εννόμου αγαθού⁵⁹. Στην ελληνική έννομη τάξη, όπως ο νόμος δεν προσδιορίζει σαφώς το

⁵⁸ ΑΠ 854/2002, Τ.Ν.Π. Δ.Σ.Α.

⁵⁹ Γαζής, Γενικά Αρχαί, σελ. 34, 42 επ. Παπαντωνίου, Γενικές Αρχές, σελ. 134 επ. Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές, σελ. 153.

ακριβές περιεχόμενο της προσωπικότητας, προέχει η διαπίστωση εάν το προσβληθέν αγαθό συνιστά στοιχείο της προσωπικότητας και εάν επομένως τίθεται θέμα εφαρμογής των ΑΚ 57 και 59. Στο πεδίο του δικαίου των αδικοπραξιών γίνεται διάκριση μεταξύ παράνομου χαρακτήρα, ο οποίος προέρχεται από την προσβολή ενός απολύτου δικαιώματος όπως, κατά την κρατούσα άποψη, το δικαίωμα της προσωπικότητας και παράνομης προσβολής ενός εννόμου αγαθού μέσω προσβολής ενός προστατευτικού αυτού του εννόμου αγαθού κανόνα δικαίου ή μέσω παραβίασεως του πνεύματος του δικαίου ή της επιταγής της έννομης τάξεως προστατευτικής του προσβαλλόμενου εννόμου αγαθού⁶⁰. Κατά τον ίδιο τρόπο και στο χώρο προστασίας της προσωπικότητας είναι δυνατόν να γίνει διάκριση μεταξύ προστασίας συγκεκριμένων αγαθών της προσωπικότητας με την παροχή εξουσίας αποκρούσεως (π.χ. προστασία του ιδιωτικού βίου ή του ονόματος) και προστασίας της προσωπικότητας μέσω απαγορεύσεων που αποβλέπουν σε συγκεκριμένες προσβολές άλλου εννόμου αγαθού (π.χ. παραβίαση των ΑΚ 967 επ.).

Ο κυρωτικός μηχανισμός των ΑΚ 57 και 59 ενεργοποιείται οσάκις η επέμβαση στο χώρο της προσωπικότητας είναι σημαντική. Στο πλαίσιο της κοινωνικής συμβιώσεως ορισμένες επεμβάσεις είναι αναπόφευκτες και πρέπει να είναι ανεκτές. Αυτό είναι και το νόημα της επικρατούσας στη γερμανική θεωρία απόψεως της «κοινωνικής προσφορότητας».

Ο προσβληθείς προσωπικότητα του μέσω ραδιοφωνικής ή τηλεοπτικής εκπομπής δικαιούται να ζητήσει δικαστική προστασία σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 4 του νόμου 2328/95, με βάση τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα περί προστασίας της προσωπικότητας, περί αδικοπραξιών και για τη μη γνήσια διοίκηση αλλοτρίων και περί προστασίας της τιμής του Ποινικού Κώδικα. Ο προσβληθείς μπορεί ακόμη να ζητήσει: α) επανόρθωση κατά τις διατάξεις του άρθρου 3 παρ. 12 επ. του νόμου 2328/95 και β) να επιβληθούν διοικητικές κυρώσεις στο σταθμό, κατόπιν σχετικής αναφοράς προς το Υπουργείο Τύπου και Μ.Μ.Ε. και το Ε.Σ.Ρ. (άρθρο 4 παρ. 1, 5, 6).

⁶⁰ Σταθόπουλος, Γενικό ενοχικό δίκαιο, σελ. 795 επ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτέλεσε ο Τύπος και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα οποία αποτελούν όργανα όχι μόνο πληροφοριοδοτήσεως, αλλά και ασκήσεως δημοσίου ελέγχου. Αναφερθήκαμε στον Τύπο εν στενή και εν ευρεία εννοία προκειμένου να δώσουμε μια πλήρη εικόνα για τη συνταγματική θεμελίωση της «τέταρτης εξουσίας». Επίσης η συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας του τύπου στα ελληνικά συντάγματα, αποτέλεσε σταθμό για την εξέλιξη του κοινωνικοπολιτικού γίνεσθαι στην Ελλάδα. Επιπροσθέτως στην παρούσα εργασία παραθέτουμε τα πιο σημαντικά σημεία του νομοθετικού καθεστώτος της κρατικής, αλλά και της ιδιωτικής τηλεόρασης, προκειμένου να κατανοήσουμε την εξέλιξη του θεσμού αυτού τα τελευταία είκοσι χρόνια στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς. Εν συνεχεία εκθέτουμε τη σημασία και το νομικό πλαίσιο προστασίας του γενικού και απόλυτου δικαιώματος της προσωπικότητας, στο οποίο περιλαμβάνονται και εκφάνσεις που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, σε περίπτωση προσβολής του από τα Μ.Μ.Ε.

Ένα από τα ζητήματα που είναι άμεσα συνυφασμένα με τη θεσμική λειτουργία του Τύπου είναι και η δημοσιογραφική ελευθερία και κατά πόσο αυτή μπορεί να περιορισθεί προκειμένου να διασφαλισθεί ένα άλλο έννομο αγαθό χωρίς, όμως, να φτάσουμε στο σημείο της πλήρους καταστρατήγησης της ελευθερίας του δημοσιογράφου. Η δημοσιογραφία αποτελεί ένα επάγγελμα, το οποίο διατηρεί μέχρι σήμερα τη σημασία του ως διαμορφωτή, κυρίως, της κοινής γνώμης και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο και στη σύγχρονη εποχή, εφόσον ο βασικός πυρήνας του δικαιώματος της ελευθερίας του δημοσιογράφου παραμένει, παρόλους τους περιορισμούς απρόσβλητος. Η διατήρηση ενός στοιχειώδους και ουσιαστικού τμήματος της ελευθερίας αυτής απροσβλήτου αποτελεί καθήκον των ίδιων των δημοσιογράφων, που θα πρέπει να διαμορφώνουν την επαγγελματική τους συμπεριφορά προς αυτήν πάντοτε την κατεύθυνση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βενιζέλου, Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη, 1989.

Γαζής, Γενικά Αρχαί.

Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου.

Δαγτόγλου Π.Δ. : Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τ. Α', Αθήνα-Κομοτηνή 1991.

Δημητρόπουλου Α.Γ.. : Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τ. Γ', Θ' έκδοση, Αθήνα 2001.

Του ιδίου: Συνταγματικά Δικαιώματα Ειδικό Μέρος. ια' έκδοση, Αθήνα 2005.

Του ιδίου: Η Συνταγματική Προστασία του Ανθρώπου από την Ιδιωτική Εξουσία. Συμβολή στο πρόβλημα της «τριτενέργειας», 1981/82.

Του ιδίου: Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξης, 1981.

Καράκωστα Ι.Κ.: Το Δίκαιο των Μ.Μ.Ε., 3^η έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.

Του ιδίου: Προσωπικότητα και Τύπος, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.

Καράκωστα Ι.Κ.-Τσεβά Αθ.: Η νομοθεσία των Μ.Μ.Ε., 2000.

Καραμούντζου Α.: Η αρμοδιότης επί των αδικημάτων του τύπου και η νομική σημασία της δημοσιογραφικής ιδιότητας, Θεσσαλονίκη 1963.

Καρυκόπουλου Πάνου: 200 χρόνια ελληνικού τύπου (1784-1984), Αθήνα 1984.

Κική Γ.: Το δίκαιο της πληροφόρησης, Αθήνα 1998.

Κομίνη Λ.: Τα μυστικά της δημοσιογραφίας, τ. 1, Δεοντολογία, 1990.

Κονταξή Α.Κ.: Τύπος και δίκαιο, 1989.

Κόρσος Δημ.: Τύπος και Ραδιοτηλεόραση, 2^η έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή 1989.

Κρίππα Γ.Η.: Δικαίου του τύπου, τ.Α' 1970. τ.Β' 1975.

- Του ιδίου: Η ελευθερία του τύπου, Αθήνα 1972.
- Λαμπρόπουλου Β.Α.: Πρόκληση για δημοσιογραφική δεοντολογία, Αθήνα 1990.
- Λεβέντη Γ.: Εργατική Νομοθεσία, τ. Α', Συνδικαλιστικό δ.-Απεργία, 1986.
- Λιοναράκη, Η συμβολή των Ο.Τ.Α. στην ανάπτυξη της τοπικής Ραδιοφωνίας, Ραδιόφωνο και Τοπική Αυτοδιοίκηση, έκδοση ΕΕΤΑΑ 1988.
- Μαρκόπουλου Ν.: Προστασία της ιδιωτικής ζωής και ελευθερία έκφρασης.
- Μαυριά: Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου.
- Μελέτη Μαρκεζίνη: Η προστασία του ιδιωτικού βίου των δημοσίων προσώπων.
- Μπέη Κ.: Η δικαιοσύνη σε δοκιμασία.
- Παπαθανασόπουλου-Κομνηνού: Ζητήματα δημοσιογραφικής δεοντολογίας.
- Παπαντωνίου: Γενικές Αρχές.
- Ρούκουνα Ε.: Διεθνής προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Αθήνα 1995.
- Σημαντήρα: Γενικές Αρχές.
- Σκλαβούνη Γ.Ν.: Εισαγωγή στην επιστήμη της δημοσιογραφίας, 1995.
- Του ιδίου: Περιοδικός Τύπος.
- Σταθόπουλου: Γενικό Ενοχικό Δίκαιο.
- Fikentscher, Schuldrecht.
Hubmann, Das Steindorff, Persfnlichkeitsschutz.
- MacDonald, Politicians and the Press, Studies in honour of G. Wiarda, 1988.
- Persfnlichkeitsrecht.
- Schwerdtner, Monch. Komm. BGB, παρ. 12, αρ. 203.
- Suine και Truetzschler, Dynamics of Media Politics, 1992.
- Westermann, Person und Persfnlichkeit als Wert im Zivilrecht.

ΑΡΘΡΑ

Αβραάμ Κ.: Το συνταγματικό δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και ο ανελεύθερος περί τύπου νόμος 346/69, ΕΕΝ 1974, σελ. 704.

Αμίτση Γ.Ν.: Διερεύνηση του λειτουργικού χαρακτήρα του δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου – Το πρόβλημα της δημοσιογραφικής δεοντολογίας, ΕλλΔ/νη 31 (1990), σελ. 503.

Καράκωστα Ι.Κ.: Δημοσιογραφική έρευνα και προστασία της προσωπικότητας, Αρμ. Ν°, 1996, σελ. 146.

Του ιδίου: Συναλλακτικές Υποχρεώσεις του Τύπου και προστασία της προσωπικότητας, ΕλλΔ/νη 34, σελ. 1423.

Του ιδίου: Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας (γνωμ.), ΔΙμΕΕ 2005, 28-29.

Του ιδίου: Η προστασία του ιδιωτικού βίου των προσώπων της επικαιρότητας από τη σκοπιά του συγκριτικού δικαίου, ΔΕΕ 1999, σελ. 1222 επ.

Κρίππα Γ.Η. : Η πνευματική ιδιοκτησία της δημοσιογραφικής ύλης, Αρχ.Νομ. ΙΘ', σελ. 331.

Του ιδίου: Η ελευθερία του τύπου έναντι του δικαιώματος επί της ίδιας της προσωπικότητας, ΕλλΔ/νη 7, σελ. 561.

Κωνσταντινίδη Α.Ι.: Το δημοσιογραφικό απόρρητο, Ποιν Χρον ΜΔ', σελ. 897.

Τεχνολογικά Υλικά: Επιστήμη και Εφαρμογές, Επιστημονική Σκέψη 19 (1989), σελ.89.

Πατεράκης, Προβλήματα αποκατάστασης ηθικής βλάβης στα πλαίσια της σύγχρονης εξελίξεως της επιστήμης και τεχνολογίας, ΕλλΔικ 2004, σελ.6,7.

Χαραλάμπη: Σκέψεις σχετικά με τα ζητήματα διαφάνειας, τις «Ασυμβίβαστες Ιδιότητες» και τον «Βασικό Μέτοχο», ΔΙΜΕΕ 1 (2004), σελ. 31.

Εκδ. Ευρ. Δικαστ. Ανθρ., Α, τομ. 103 (1986).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ-ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. Πλημμ.Αθ. 10541/76, ΠοινΧρον ΚΣΤ', σελ.667.

Αναγνώριση Απορρήτου υπέρ των δημοσιογράφων.

Το δικαστήριο έκανε δεκτή την τήρηση δημοσιογραφικού απορρήτου.

2. ΑΠ 980/1987, ΠοινΧρον ΛΖ', σελ. 797.

Μη αποδοχή τήρησης καθήκοντος εχεμύθειας υπέρ των δημοσιογράφων.

Στην υπόθεση αυτή, σε αντίθεση με την προηγούμενη, το δικαστήριο δε δέχτηκε την τήρηση καθήκοντος εχεμύθειας εκ μέρους του δημοσιογράφου.

3. ΑΕΔ 40/91, ΔιΔικ 4, σελ. 614 σε Μακρή, Νομολογία Ραδιοτηλεόρασης, 1996, σελ. 7.

Η ΕΡΤ Α.Ε. είναι δημόσια επιχείρηση (ν. 1256/82) «η οποία προσφέρει υπηρεσίες χάριν του γενικού συμφέροντος υπό τους όρους του άρθρου 15 παρ. 2 Συντάγματος».

4. ΔΕΚ 260/89 (Προδικαστική), ΕΛΛΔνη 33, σελ.235.

Με προδικαστική απόφαση που εξεδόθη στην Υπόθεση 260/89, το Δικαστήριο έκρινε ότι το «κοινοτικό δίκαιο δεν αντιτίθεται στην ανάθεση καθεαυτή τηλεοπτικού μονοπωλίου για λόγους δημοσίου συμφέροντος μη οικονομικής φύσεως», εφόσον δεν παραβιάζεται η αρχή της ίσης μεταχείρισης των υπηκόων των κρατών μελών.

5. Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών 17115/1985, ΝοΒ 37, σελ. 270.

Δέχτηκε προσβολή του θρησκευτικού συναισθήματος ως ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας σε περίπτωση προβολής κινηματογραφικής ταινίας που διακωμωδεί και χλευάζει τη ζωή του Χριστού.

6. Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών 2114/1996, Αρμ. 1997, σελ. 1441.

Έκανε δεκτό ότι η επιλεκτική ανάγνωση σε τηλεοπτική εκπομπή αποσπάσματος κειμένου όπου φαίνεται ότι το κατονομαζόμενο πολιτικό πρόσωπο

τήρησε στάση συμβιβασμού απέναντι στο στρατιωτικό καθεστώς της περιόδου 1967-1974, ενώ από ολόκληρο το έγγραφο προκύπτει το αντίθετο αποτελεί παράβαση του καθήκοντος αληθείας των Μ.Μ.Ε.

7. ΣΤΕ (ΟΛ.) 872/92, Το Σ 1992, 142.

Αποφάνθηκε ότι ως Ανεξάρτητη πλέον αρχή το Ε.Σ.Ρ. δε συγκαταλέγεται στα (κοινά) συλλογικά όργανα της διοικήσεως κατά την έννοια του ν. 1840/90.

8. Εφ.Αθ. 12154/90, ο.π.

9. Εφ.Πειρ. 927/97

10. ΕΛΛΔνη 1999, σελ. 1412.

11. ΜονΠρΑθ 1322/97, ό.π.

12. ΕφΑθ 7347/98, ό.π.

13. ΑΠ (ΟΛ) 13/99, ΕΛΛΔνη 1999, σελ. 753.

Οι ανωτέρω αποφάσεις προβαίνουν σε ενδεικτική αναφορά ορισμένων αγαθών που εμπίπτουν στην προστασία του άρθρου ΑΚ 57, όπως τα σωματικά και ψυχικά αγαθά, η τιμή, η ελευθερία και ειδικότερα η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας, ατομική ζωή και σφαίρα του απορρήτου, η αναπαράσταση της εικόνας, της φωνής και γενικώς της ζωής του προσώπου, το άσυλο της κατοικίας.

14. ΕφΑθ 9975/1985, ΕΛΛΔνη 28, σελ. 300.

15. ΕφΑθ 3129/1988, ΝοΒ 36, σελ. 1247.

16. ΕφΑθ 8908/1988, ΝοΒ 36, σελ. 1666.

Σύμφωνα με αυτές τις αποφάσεις « σε μια δημοκρατική κοινωνία το οποίο αποφασίζει να αναλάβει οποιαδήποτε θέση που θεωρείται ή μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά το δημόσιο βίο και προδήλως τέτοια είναι η θέση του κυβερνητικού επιτρόπου, έστω και προσωρινού, μιας Τράπεζας, υπόκειται στον αμείλικτο έλεγχο του τύπου, τον οποίο, εφόσον δεν θίγει ανεπίτρεπτα την τιμή ή την υπόληψή του, είναι υποχρεωμένο να ανεχθεί».

17. Οι υποθέσεις Καρολίνα του Μονακό, Κάθριν Ζέτα Τζόουνς και Ναόμι Κάμπελ από σκοπιάς συγκριτικού δικαίου, δημοσιευμένη στο ΔτΑ, τευχ. 25/2005 σ. 11 επ.

Στις υποθέσεις αυτές χρησιμοποιείται η διάκριση της γερμανικής θεωρίας σύμφωνα με την οποία τα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας διακρίνονται σε πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας που ενδιαφέρουν εν γένει το κοινό και σχετικής επικαιρότητας που απασχολούν την κοινή γνώμη εν όψει ενός εξαιρετικού και έκτακτου γεγονότος.

18. Χαρακτηριστική για την κατηγορία προσώπων σχετικής επικαιρότητας η απόφαση υπ' αριθ. 1189/2001 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (ΧρΙΔ 2001, σελ. 416-417), που ότι το πρόσωπο που ήταν φορέας του AIDS και συμμετείχε σε τηλεοπτική εκπομπή με θέμα την ασθένεια αυτή οφείλει να ανέχεται τις επεμβάσεις στην προσωπικότητα καθώς και το γεγονός ότι μπορεί να γίνει αντικείμενο συζήτησης εκ μέρους τρίτων.

19. ΔιοικητΠρΑθ16280/1995, Το Σ. 1996, σελ. 195

20. ΕφΑθ 10745/91, ΝοΒ 1992, σελ. 290.

Σχετικά με τα πρόσωπα της επικαιρότητας η νομολογία (ΔιοικητΠρΑθ 16280/1995, Το Σ. 1996, σελ. 195, ΕφΑθ 10745/91, ΝοΒ 1992 σελ. 290) δέχεται ότι «... οι δημοσιογράφοι μπορούν να δημοσιεύουν ή να μεταδίδουν ειδήσεις, εικόνες από την ιδιωτική ζωή και σχόλια, για την σχετική πληροφόρηση και ενημέρωση του κοινού με δριμεία κριτική ή δυσμενείς, ακόμα και σκωπτικούς για τα πρόσωπα αυτά, χωρίς αυτό να συνιστά μη σύννομη προσβολή της προσωπικότητας τους ή παραβίαση των κανόνων δεοντολογίας, αφού είναι αναντίρρητο ότι κάθε επικριτική εκπομπή ή δημοσίευμα δημιουργεί αναπόφευκτα δυσμενείς εντυπώσεις σε βάρος σε βάρος των Δημοσίων αυτών προσώπων».

21. ΕφΔωδ 98/2002, Αρμ 2003, σελ. 187.

Το Εφετείο Δωδώνης με την υπ' αριθ. 98/2002 απόφαση του έκρινε , αντίθετα από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ότι η κριτική και οι δυσμενείς χαρακτηρισμοί προς τον ενάγοντα (δικηγόρο Ρόδου και διευθυντή του εν λόγω Ινστιτούτου) που περιέχοντο σε 12 δημοσιεύματα που δημοσιεύτηκαν σε μία

εφημερίδα, σχετικά με τη λειτουργία, το σκοπό και τη διαχείριση των χρημάτων του Ινστιτούτου του Δικαίου της Θάλασσας και του Ναυτικού Δικαίου, δεν κατευθυνόντουσαν στην προσβολή της τιμής και της υπόληψής του και της εν γένει προσωπικότητάς του, ούτε έθιγαν αυτόν ως φορέα ηθικής και κοινωνικής αξίας, ούτε εκδήλωναν περιφρόνηση προς το πρόσωπό του, αλλά ήταν αντικειμενικά αναγκαίοι για τη δέουσα απόδοση του περιεχομένου της σκέψης του δημοσιογράφου, ενώ η αυστηρή κριτική που υπέστη ο ενάγων δικαιολογείτο, επειδή ήταν δημόσιο πρόσωπο και εξάλλου κατέτεινε στην προστασία των συμφερόντων του ινστιτούτου και του δημοσίου χρήματος με το οποίο αυτό επιδοτείτο.

22. ΑΠ 854/2002

Ο Άρειος Πάγος με την υπ' αριθ. 854/2002 απόφασή του κύρωσε την απόφαση του Εφετείου και έκρινε ότι η δημοσίευση σε εφημερίδα δημοσιευμάτων (ένα εκ των οποίων είχε τον τίτλο «Ν.Μ Ο κύριος ΠΡΥΤΑΝΗΣ ήταν ΒΙΑΙΟΣ και ΓΥΝΑΙΚΑΣ») σχετικών με την προσωπική και οικογενειακή ζωή και την εξωσυζυγική σχέση του πρύτανη και καθηγητή του Πολυτεχνείου που τον οδήγησε σε διαζύγιο με τη γυναίκα του, παρά το γεγονός ότι τα δημοσιεύματα αυτά έβλαψαν την τιμή και την υπόληψή του και προσέβαλλαν την προσωπικότητά του με δυσφήμιση, επειδή ο ενάγων ασκούσε το δημόσιο λειτουργήμα του Πρύτανη και καθηγητή του Πολυτεχνείου, ήταν διευθυντής της μονάδας υπολογιστικής ρευστοδυναμικής και μέλος πολλών επιτροπών της δημόσιας διοίκησης για θέματα παιδείας, και γι' αυτό ήταν ευρύτατα γνωστός στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Επειδή είχε και πολιτικές φιλοδοξίες και γι' αυτό επεδίωκε την προβολή του δια της τηλεοράσεως και των άλλων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και συνεπώς αποτελούσε πρόσωπο που ενδιέφερε το κοινωνικό σύνολο, η δημοσίευση των εν λόγω δημοσιευμάτων έγινε για την ενημέρωση του κοινωνικού συνόλου σχετικά με τα αίτια του διαζυγίου του ενάγοντος και τη συμπεριφορά του ως συζύγου και καλυπτόταν από δικαιολογημένο ενδιαφέρον σε σχέση με τις προμνημονευόμενες δυσφημιστικές εκδηλώσεις των εναγομένων και γι' αυτό ήρθη ο άδικος χαρακτήρας της προσβολής της προσωπικότητας του ενάγοντος.

23. ΣτΕ 2544/99

Κανόνες δεοντολογίας-ΕΣΔΑ-Δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης-διοικητικές κυρώσεις του αρ.4 παρ. 1 ν. 2328/99 για την αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων δεοντολογίας.

24. ΣτΕ 3545/2002

Αρχή προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα-Αρχή προστασίας της αξίας του ανθρώπου και της ιδιωτικής ζωής-ΕΣΔΑ-Ελευθερία έκφρασης-Ελευθερία πληροφορείν και πληροφορείσθαι.

25. ΣτΕ 1882/2003

Απαγόρευση σωρεύσεως ιδιότητας επιχειρηματία ραδιοτηλεοπτικού σταθμού και επιχειρηματία εργολάβου δημοσίου. Ρύθμιση με ν. 2328/95.

26. ΣτΕ 1380/2005

Πρόστιμο σε τηλεοπτικό σταθμό για παράβαση των κανόνων δεοντολογίας.

27. ΣτΕ 661/2006

Προσβολή αποφάσεων Ε.Σ.Ρ.

28. ΣτΕ 2784/2007

Άδεια λειτουργίας τηλεοπτικού σταθμού.

